

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَرَبِّ الْقُرْآنِ تَبَارَكَ

تَحْبِيرُ التَّحْوِيدِ

تأليف

شیخ زکریا قریشی قاری محمد دریس (رحمہ اللہ)

پس منتر ترجمہ

قاری محمد فضل الحق چغتیا

الناشر

مکتبۃ القرآن والسنة

کاسی روڈ کوئٹہ بلوچستان Mob: 0333-7808108

حنفی شافعی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

کفایت دینی کتب خانہ

کفایت اللہ ابن صدیق

وائس ایپ گروپ ٹیلی گرام چینل
اس گروپ میں کتابیں اہل السنۃ والجماعت، حنفی، شافعی، مالکی،
حنبلی، دیوبند، علماء حق کے عقائد کے مطابق ہوں گی مختلف
زبانوں میں اسلامی کتابیں پشتو عربی اردو فارسی جیسے تفسیریں،
فتاویٰ درسی کتب خارجی کتب وغیرہ۔

کفایت اللہ ابن صدیق

حنبلی مالکی

+923052488551
+923247442395

easypaisa

سنسکرت

WhatsApp Telegram

وَرَبِّهِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا
او ناسی قرآن مجید پہ ترتیل سے ولایت

تحریر البحر

تالیف
شیخ القراءات قاری محمد ادریس العاصم مدظلہ
فاضل مَدینہ یونیورسٹی
پہنتو ترجمہ
وتشریح
قاری فضل الحق حقانی
مدرس شعبہ تجوید و قراءات جامعہ تجوید القرآن برکاتی روڈ کوئٹہ

مکتبۃ القراءات والتجوید
کانسی روڈ کوئٹہ

ما ولي شيخ عاصم تحبير التجويد يستوكر

محترم مولو ستونکو!

داد علم تجويد بنکلی تحفه چي ستا سويہ لاسونو کی دہ دا
 زما د محترم استاذ شيخ القراءت قاری محمد ادريس العاصم
 تصنيف دى. چي ما ورسہ قراءات ثلاثہ يعنى «درة» ويلى
 دہ.

ھر کله چي ما وليده چي دده دا تصنيف ڊير مفيد کتاب وو او
 زمونږ وطنوال ورسره په «اردو» نه پوهيدل حکم نوماد نهايتي
 مصروفيا تو باوجود عزم وکړ چي په وطني ژبه پښتويه ترجمه کړم
 چي الحمد لله دارمان پوره سو. هيله ده چي که چيري
 زما شخه خدای غلطى سوي وي وماته خبر، اکري تر خوبه بل
 چاپ کي تدارک وکړل سي. اوماته يواځي يواځي دخاتمہ بالخير
 دعا وکړي:

لَعَزَّزَ اللَّهُ لَنَا فَضْلَ الْحَقِّ حَقَّقَانِي بِعِلْمِهِ

درس شعبہ تجويد وقرأت جامعہ تجويد القرآن سرکي رڼد کوټه

الناشر: مکتبۃ القراءت والتجوید

کانسروډ کوټه بلوچستان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ط

لِلْحَمْدِ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالْعَاقِبَةِ لِلْمُتَّقِينَ ط وَالصَّلَاةِ
وَالسَّلَامِ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَاصْحَابِهِ
أَجْمَعِينَ - اما بعد :

د تجوید خہ ضروری اصطلاحات

حرکات ثلاثہ زور، زیر، پبسن تہ پہ عربی کی حرکات ثلاثہ

ویل کیزی - اوپر کو حرف چ حرکت

وی ہغہ تہ متحرک ویل کیزی -

زور زور تہ پہ عربی کی فتحہ او نصب ویل کیزی

اوپر کو حرف چ زور وی ہغہ تہ مفتوح او منصوب

ویل کیزی -

زیر زیر تہ پہ عربی کی کسرہ او جر ویل کیزی اوپر کو حرف

باندی چ زور وی ہغہ تہ مکسور او مجر ویل کیزی

پبسن پبسن تہ پہ عربی کی ضمہ او رفع ویل کیزی اوپر

کو حرف باندی چ پبسن وی ہغہ تہ مضموم

او مرفوع ویل کیزی -

ساکن اوپر کو حرف باندی چ ہیخ حرکت نہ وی ہغہ تہ

ساکن ویل کیزی یعنی مجزوم وی لکه د قل لاء

مُشَدَد اِپَر کو م حرف باندی چی شد وی یعنی دری

غائبہ علامہ ہفتہ مشدد ویل کیزی

تنوین دوه زورہ - دوه زیرہ - اودوه پلینہ تہ تنوین

والی دادنون تنوین علامہ دہ -

د تجوید تعریف د تجوید لغوی معنی دہ عمدہ اوبنہ کار

کول - اود مجودینوپہ اصطلاح کی ہر

حرف د خیلہ مخرجہ تخریجہ بیلا تخریجہ تکلیفہ سرہ د تولو صفا تو

اداکول = **د تجوید موضوع**

د تجوید موضوع حروف ہجاء -

د تجوید عرض او مقصد د تجوید عرض او مقصد

تصحیح د حروف فودہ -

د تجوید فائدہ د تجوید فائدہ د اللہ تعالیٰ رضا او

او خوشحالی اود دوا بھانوکامیابی ہ

د تجوید واضعین د دی فن وضع کونکی دوه

قسمہ دی -

① **من حیث الاداء** - یعنی پہ ویلوسرہ بنوونکی

ہفتہ حضرت نبینا محمد صلی اللہ علیہ وسلم دی -

لکہ خرنگہ چی ہغوی د حضرت جبرئیل علیہ السلام

تخه اوری دی وه داغه رنگه د قواعد و مطابق وخیلو
 صحابه کرام و ته وروښوول. څرنگه چی هغوی اهل
 زبان وه ځکه نو هغوی ته د قواعد و ضرورت نه وو.
 هرکله چی اختلاط د عربو او عجمو راغلی نو د قواعد و لیکلو
 ضرورت پېښ سو. بیا قواعد را جمع کړه سوه
۲) من حیث القواعد = یعنی د قواعد و د جمع کیدو
 په اعتبار په دی کی اختلاف دی.

ابو الاسود الدؤلی یا ابوالقاسم عبید الله بن سلام.
 یا خلیل ابن احمد الفراهیدی. یا د قرائت دامامانو
 تخه چا قواعد د قرائت جمع کړیدی. یا ابو منیهم خاقانی
 یا موسی ابن عبید الله ابن خاقانی چی په ۳۲۵ هـ کی مړ دی.
د علم تجوید مرتبه | د علم تجوید مرتبه داده چی
 دا علم افضل العلوم دی.

ولی چی د دی علم تعلق د قرآن سره دی کوم چی تر ټولو
 کتابو نو افضل او اعلی دی.

ارکان تجوید | د علم تجوید څلور رکنونه دی

① مخیجونه پېژندل ② د حروفو
 صفتونه پېژندل ③ د حروفو څکونه پېژندل ④ ژبه
 د حروفو د صحیح ادا کولو عادت جوړول =
(یا دونه) داسی د حروفو په نریات مشق (تمرین)

کولو اود قرابت د ماهرینو تخنہ بغیر نه حاصل پزی —

د تالیف سببونه

هر کله چی عرب او عجم په خپل منځ کی سره گډ (خلط) سوه
د گډ والی د علم تجوید د قواعدو لیکلو سبب وگرځیدی.

د قرآن د تلاوت مرتبې

د قرآن د تلاوت کولو درې مرتبې دي —

ترتیل

قرآن مجید په دیر آسانی او اطمینان سره د
مخروجونو او صفتونو د لحاظ سره ویلوته
لکه په جلسه او محفل کی دي ته ترتیل وائی —

تدویر

قرآن کریم ترتیل څه تیز چابک اود تجوید د
احکامو د لحاظ سره ویلوته تدویر وائی

لکه په جهري لمونځ کی —

حدر

قرآن کریم د تجوید ی قواعدو مطابق تر
تدویر تیز (چابک) ویلوته حدر وائی لکه په تراویح کی

لحن

د لحن معنی غلطی ده د دی تعریف دادی .

حروف د تجوید خلاف او غلط ادا کوټه لحن ویل کیږی.
د لحن قسمونه

① لحن جلی ② لحن خفی -
د لحن جلی تعریف

د لحن جلی معنی ده واضح او روښانه -
 د حروفو په مخ جوټو، صفات لازمه وو او حرکاتو او سکنااتو
 کی غلطی کوټه لحن جلی ویل کیږی - او د احرام دی -

د لحن جلی قسمونه

د لحن جلی لاندی پنځه قسمونه دی -

① د یو حرف پرځای بل حرف ویل - لکه د عَلِیمُ پرځای
 الیم د الصیف پرځای السیف د قلب پرځای کلب ویل -
 ② یو حرف د خپل اصل څخه کمول لکه د وَا لَا تَقْرَبَا پرځای
 وَلَا تَقْرَب د صیفی پرځای صیف او د عرفوا پرځای عرف ویل -
 ③ یو حرف د خپل اصل څخه زیاتول لکه - د نَعْبُدُ پرځای
 نَعْبُدُوا ویل - د نَسْتَعِینُ پرځای نَسْتَعِیْنُ او د غَیْرِ پرځای
 غَیْرُ ویل -

④ د متحرک پرځای ساکن ویل او د ساکن پرځای

متحرک ویل لکه د ارساڼا پرځای ارسلاو ویل -
یا یو حرکت د بل پرځای ویل لکه د انعمت پرځای انعمت
ویل یا انعمت ویل -

⑤ د مشد د پرځای مخفف ویل یا د مخفف پرځای مشد
ویل - لکه د اَن پَرځای اَن ویل د رَب پَرځای رَب او د مِلَّة
پَرځای مِلَّة ویل -

الحن خفی

د حروفو د حسن د پاره چی کوم صفتونه دی په هغو کی
غلطی کولو ته الحن خفی ویل کیږی مثلاً د غنه کولو
پرځای نه کول - یا زور یلېس والاراد دك ویلو پرځای
باریک ویل یا دك لاسم باریک ویل د الحن خفی دی -
اودام - کړوه دی -

له الحن خفی داسی پته غلطی ده کوم چی فی صرف قاریان محسوسه کړای سی -
عامو خلکو ته د هغی احساس نه سی کید لای - مثلاً اخفاء اقلاب وغیره یا داسی
باریکه غلطی د کوم احساس چی صرف او صرف د قرائت ما هر بنوته کید لای سی -
مثلاً د دك حرف ورسته الف باریک ویل - حرکتونه ناقص ادا کول غنه دیوالن
خڅه کمه یا زیاته کولو ته الحن خفی ویل کیږی - د دی څخه ځان ساتل پکار دی -
ولی چی په دی کی د الله جل جلاله د ناراضه کید و بېرته ده ۱۳

دَاعُوذُ بِاللّٰهِ اَوِ بِسْمِ اللّٰهِ بَيَان

هر کله چی دقرآن مجید تلاوت شروع کیزی نو هلمته اَعُوذُ
بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ویل ضروری دی -
که شروع دتلات دسورة دشروع څخه وی او که دسورة
دمنځ څخه وی -

همدارنگه دسورة په شروع کی بِسْمِ اللّٰهِ ویل ضروری
دی - ماسواد سورة براءت څخه (توبه) که ابتداء تلات
د سورة براءت څخه او که دتلات په منځ کی سوره براءت
شروع سی - او که تلات دسورت دمنځ څخه شروع سی
بیایه بِسْمِ اللّٰهِ ویلو کی اختیار دی -

تلاوت که چیری دسورت براءت څخه شروع کرل
سی نو د بعض علماء په نزد دبرکت حاصلو دپاره
بِسْمِ اللّٰهِ ویلای سی - لکن کله چی سورت اَنفَال ختم
کری سورت توبه شروع کری نو بیایه بِسْمِ اللّٰهِ
هیڅ کله نه والی -

په دی کی دری صورت جاتړدی

① فصل ② وصل ③ سخته - دادری صورت بهیسم الله
دی -

دجمهوریه نزدی بسم الله نه وائی مگر اهوازی ابوالفتح بن سبطا وغیرهم په نزد جاتړدی ۱۲۱۲۱۲

دِی کلام خلاصہ

دکلام خلاصہ ناسوہ چی دابتداء دِی قسمہ دہ
 ① ابتداءئے تلاوت ابتداء سورت۔ دلتہ اَعُوذُ بِاللّٰهِ او
 بِسْمِ اللّٰهِ دوارہ ضروری دہے۔

② ابتداء تلاوت درمیان سورت۔ دلتہ صرف اَعُوذُ بِاللّٰهِ
 ضروری دہ۔ اوپہ بِسْمِ اللّٰهِ ویلو کی اختیار دی۔

③ ابتداء سورت درمیان ثلاث۔ دلتہ صرف بِسْمِ اللّٰهِ ویل
 ضروری دی۔

ابتداء تلاوت او ابتداء سورت کر

اَعُوذُ بِاللّٰهِ اَوْ بِسْمِ اللّٰهِ ویلو خلور صورتونہ دی۔
 ① اَعُوذُ بِاللّٰهِ۔ بِسْمِ اللّٰهِ او سورت پہ جلا جلا ساہ سرہ
 ویل چی دی تہ فصل کل ویل کیزی لکھ اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ
 الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ قُلْ
 هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ

لہ دلتہ یعنی دس سورت پہ شروع کی بِسْمِ اللّٰهِ حکم ضروری دہ چی
 د بسم اللہ تعریف داغہ دی۔ ابہ فاصله بین السورتین۔ یو آیت دی
 چی دوو سورتو جلا والی راولی = فضل الحق حقانی غفرلہ۔

اللهم اغفر لکاتبه ولین سغفی فیہ کتبه بقلمه احقر العباد سائلو اللّٰه فیمم

۲) اَعُوْذُ بِاللّٰهِ - بِسْمِ اللّٰهِ اَوْ سورت پہ یوہ ساء سرہ ویل

چی دی تہ وصل کل ویل کیزی - لکہ

اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ط

۳) اَعُوْذُ بِاللّٰهِ پہ یوہ جلا ساء سرہ ویل - او بِسْمِ اللّٰهِ اَوْ سورت

پہ جلا ساء سرہ ویل چی دی تہ فصل اول - وصل ثانی

ثانی ویل کیزی لکہ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ
الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ط

۴) اَعُوْذُ بِاللّٰهِ او بِسْمِ اللّٰهِ پہ یوہ ساء سرہ یوحای ویکل

اَوْ سورت پہ بل ساء سرہ ویل چی دی تہ وصل اول فصل

ثانی ویل کیزی لکہ - اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ط

اَوْ کہ ابتداءئے سورت د تلاوت پہ منح کی وی

د اَعُوْذُ بِاللّٰهِ او بِسْمِ اللّٰهِ ویل ودری صورتونہ جائز دی او یو

صورت نا جائز دی -

۱) د سورت آخر او بِسْمِ اللّٰهِ او دوہم سورۃ پہ جلا جلا سرہ

ویل لکہ - ثُمَّ لَنَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

۲) د اول سورت آخر بِسْمِ اللّٰهِ او دوہم سورۃ ابتداء سرہ

یوځای کول درې سره په یوه ساه سره ویل لکه تَمَلَّسْتَلْنُ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَالْعَصْرِ چی و دی ته و وصل کړل و یکل کیزی -

۳) د اول سورت پراخیر باندی وقف کول بِسْمِ اللَّهِ اود و هم سورت په یوه ساه سره ویل لکه تَمَلَّسْتَلْنُ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَالْعَصْرِ - چی و دی ته فصل اول وصل ثانی ویل کیزی -

۴) د اول سورت اخیر او بِسْمِ اللَّهِ په یوه ساه سره اود و هم سورت شروع په بل ساه سره ناجائز دی - لکه تَمَلَّسْتَلْنُ یَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بِالْعَصْرِ - چی و دی ته وصل اول فصل ثانی ویل کیزی - دا صورت له درو وجهی ناجائز دی و چی د بِسْمِ اللَّهِ تعلق دراتلونکی سورت سره ده - اود وصل اول فصل ثانی نخه د دی خبری گمان کیزی چی د بِسْمِ اللَّهِ تعلق د مخکی سورت سره دی

او که ابتداء تلاوت د سورت په منځ کی وی بیاد اَعُوذُ بِاللَّهِ او بِسْمِ اللَّهِ ویل و دوه صورت ته جائز اود دوه صورت ته ناجائز دی ولی چی په دی صورت کی اَعُوذُ بِاللَّهِ ضروری ده او که بِسْمِ اللَّهِ هم و والی نو دوه صورت ته جائز دی اود دوه ناجائز دی -

① اَعُوذُ بِاللَّهِ بِسْمِ اللَّهِ اوالیت په جلا جلا ساه سره ویل چی

۲
ودی ته فصل کل ویل کیزی -

۲) اَعُوذُ بِاللّٰهِ اَوَّلُ بِسْمِ اللّٰهِ پیه یوه ساه سره ویل اوایت پیه دوهم

ساه سره ویل چی ودی ته فصل اول فصل ثانی ویل کیزی دادوان

صورتونه جائز دی - پاته دوه صورتونه یعنی وصل کل فصل

اول وصل ثانی نا جائز دی - اوکه بسم الله والی بیا اَعُوذُ بِاللّٰهِ

دایت سره وصل او فصل دواړه جائز دی -

د وصل پیه وخت کی دایا د سائل پکار دی چی د شروع کیدونکی

ایت پیه شروع کی به د الله تعالی ذاتی یا صفاتی نومونوڅخه

یونومونه وی مثلاً اَللّٰهُ یُعَلِّمُ مَا تَحْمِلُ کُلُّ اُنْثٰی - یا

الرَّحْمٰنُ عَلٰی الْعَرْشِ اسْتَوٰی -

د غائبونو بیان

د اکثر و مخرجو نو تعلق د غائبو نومونه دی حکه لود مخرج

الحروف څخه مخکی د غائبو نومونه بیانیزی ددی -

د پاره چی بیاد مخرجونو پیه پیژند لوکی مشکل رانه سی -

د انسان پیه خوله کی عموماً (۳۲) دودیرش غائبونه وی - ۱۶

شپاړس غائبونه پیه لوړه زامه کی او شپاړس غائبونه

پیه لاندی زامه کی کوم چی شل د زامی غائبونه دی اود وولس

د وریو غائبونه دی -

د وریو غائبونه | اولوڅلور و غائبونو ته تنایا

وائی۔ ثنایا علیا۔ دمخ دوه لور غابنونه۔ ثنایا سفلی د
مخ دوه لاندی غابنونه۔ رباعیات یا قواطع۔ د ثنایا
سره متصل هر طرفته یو یو غابن دی پورته کښته۔ چی ټوله
خلور غابنونه دی) مترجم۔

انیاب یا کواسر۔ درباعیات سره متصل یو یو غابن راسته
طرفته اوچپه طرفته (چی ټوله خلور غابنونه دی) مترجم۔

د زامی غابنونه

ضواحک د انیاب سره متصل هر طرفته (یعنی چپه

او راسته) پورته کښته یو یو غابن ته

ضواحک وائی۔ چی ټوله خلور غابنونه دی) مترجم

طواحن د ضواحک سره متصل هر طرفته پورته کښته

دری دری غابنونه وی هغوی ته طواحن ویل کېږي

نواجد د طواحن سره متصل یو یو غابن دی راسته

اوچپه طرفته هغوته نواجد وائی۔

فائده = د زامی غابنونه په عربی کی اضراس وائی۔ اضراس

جمع د ضرس ده او ضواحک طواحن او نواجد ته مطلقاً ضراس

وائی۔

الناشر
مکتبه التّراة والتّجوی

کالسی رود نزد مسجد نور کوئته

د حروفو د مخ جوړونې بيان

مخارج د مخرج جمع ده. د هغه معنی ده د وتلوځای -

د مخرج تعریف | د موجودینو په اصطلاح کې د حرف د ادا کولو په وخت کې پر کوم ځای چې

آواز ودریزي هغوی ته مخرج ویل کیږي =

مخرج پر دوه قسمه دی - ① محقق ② مقدر

مخرج محقق | هر کله چې د حلق ژبي اوشونډ وپېرې معلوم ځای آواز اعتماد وکړي هغه ته

مخرج محقق ویل کیږي -

مخرج مقدر | هر کله چې د حلق ژبي اوشونډ وپېرې معلوم مواجز او آواز اعتماد ونه کړي

هغه ته مخرج مقدر ویل کیږي لکه جوف دهن - او خیشوم

د مخرجونو په شمار کبني اختلاف دی محقق او مختاره مده

هېب د ادی چې د حروف هجاء مخ جوړونه ⑦ اولس دي -

د مخرجونو اصول پنځه دي -

① حلق ② لسان ③ شونډان ④ جوف دهن ⑤ خیشوم

أَوَّلُ أَصْلٍ

حلق | په دی اول اصل کی دري مخ جوړونه اوشپږ جوړونه

دی۔ اول مخرج اقصیٰ حلق یعنی د حلق هغه آخری

حصه کوم چي د حکر سره یوځای دی۔

ددی څخه دوه حروفه ادا کیزی همزه او هاء پور

دوهم مخرج وسط حلق یعنی د حلق د منځ حصه ددی

څخه دوه حرفه ادا کیزی، ع، اوح، بی تکی

دریسم مخرج ادنیٰ حلق یعنی د حلق هغه حصه کوم

چي دخولي و خواته ده ددی څخه دوه

حروفه ادا کیزی، غ، اوخ، ټکی والا دې شپږو حروفو ته

حروف حلقی ویل کیزی۔

دوهم اصل

په دی دوهم اصل کی لس مخرجونه او [ا] [آ] [ان] [لس]

حروفه دي۔

د ثبی بیخ دکشني ثبی سه متصل

اولور تالو څخه، وټ ادا کیزی۔

له دي حروفو ته حروف اظهار هم ویل کیزی ول چي هرکله چي

د ساکن نون او تنوین وروسته دا حروف راسی هلته اخفاء او غنه نه کیزی

بلکه اظهار کیزی ۱۲ أَحَقَرُ فَضْلُ الْحَقِّ حَقًّا لِي عَفْرًا ۱۳ أَرَأَيْتُمْ

پنجم مخرج | د کشنی ژبی سره متصل د خولې وخوا ته
لاندې د ژبی او پورته تالوڅخه (ک) ادا

کیزی - دې د وار و حروفو ته لهما تیه ویل کیږی -

شپږم مخرج | د ژبی د منځ حصه او د دې مقابل پورته
تالو د دې څخه - ج - ش - او ی -

هر کله چې متحرکه اولین وی ادا کیږی -

اووم مخرج | د ژبی خنده (خوکه) او پورته پنځه
غابنو نو بیخونه د ضوا حك څخه تر

لواجذ پورې - راسته یا چپه طرفه څخه - ضاد -

ادا کیږی او دې حرف ته په اعتبار د مخرج حافیه ویل کیږی

اتم مخرج | د ژبی کناره سره د ژبی د حافیه کله چې د شایا
رباعی - انیاب او ضوا حك د ور یو سره

یوځای سی دهغه څخه ل ادا کیږی -

له لمات په عربی کی هغه کشنی حلقی ژبی ته ویل کیږی - لمات په حلق کی

یوه کشنی تکه ده کوم چې د حلق د لوړی خوا ته جړیږی داد لوړی خوا څخه

پنډه او سربل سړی دی دی ته په عربی کی (لسان الصغیر هم ویل کیږی -

ته پر کومی یاء باندی چې حرکت وی هغی ته یاء متحرکه ویل کیږی

لکه یوقون او که یاء ساکن ماقبل فتحه وی هغه ته یاء لین

ویل کیږی لکه این ۳

نص مخرج

د ژبی کناره کله چی دشنایا، رابعی، اوانیاب
د وریوسره ولگیزی دهغه شخه - ن - اداکیزی

لسم مخرج

د ژبی کناره سره د ظهر اللسان هرکله
چی دشنایا رابعی د وریوسره ولگیزی دهغه
شخه «را» اداکیزی - ل، ر، ن، حروف

طرفیه او ذلقیه ویل کیزی -

(۴) د طرف او ذلق یوه معنی ده یعنی د ژبی کناره -

یوولسم مخرج

د ژبی سر او دشنایا علیا د بیخو شخه
دری حروف اداکیزی، ط، د، ت،

دی حروف ته په اعتبار د مخرج حروف نطعیه ویل کیزی

له په عربی ژبه کی شجر د دواړو هوبه منځ کی خالی ځای ته ویل کیزی څرنگه چی د احواف

د خولی د منځ خالی حصی شخه اداکیزی ددی وحصی شخه دی حروف ته حروف شجریه ویل کیزی

ته ضاد د ژبی سر او د منځ د غاسنو شخه اداکول بالکل غلط دی

سه حافه د ژبی هغه حصی ته ویل کیزی کوم چی د لوړو غاسنو سره ولگیزی -

خلاصه داچی د ژبی سر ته رأس اللسان او بیاد رأس اللسان شخه کوم طرفونه چی تر

ضواحبکی پوری لگیزی طرف اللسان او د ضواحبکو شخه حافه شروع کیزی او آخری

حصی ته اقصى اللسان او منتهی اللسان ویل کیزی ۱۲

ته نطع په عربی کی هغه کشنی کشنی غار و نوله ویل کیزی کوم چی په لوړتالو کی د غاسنو

د بیخو سره نژدی واقع دی - اَحَقْرُ فَضْلُ الْمُتَّقِ حَقَانِي غَفَرَ لَهُ الْبَارِي -

دوولسم مخرج | د ژبی سراو د ثنایا علیا د کنار ۷ څخه

د ری حروف ادا کیزی، ظ - ذ - ث - دی
حروفو ته په اعتبار د مخرج لټوټه ویل کیزی -

د یارلسم مخرج | د ژبی سراو د ثنایا سفلی کناره سره د اتصال

د ثنایا علیا د دی څخه د ری حروفه ادا
کیزی - ص - ز - س - په اعتبار د مخرج د دی ته اسیلیته ویل کیزی

د ریما اصل

شوندان = په دی کی دوه مخرجونه او څلور حروف دی

خوارلسم مخرج | د لاندې لنده حصه او د ثنایا علیا کناره
دهغه څخه (ف) ادا کیزی -

پنځلسم مخرج | دواړه شوندي دي - دهغه څخه - ب -
م - او - و - متحرک اولین ادا کیزی -

ب د دواړو شونديو د لاندې حصه څخه او میم د دواړو شونديو

د وچې حصه څخه ادا کیزی - او و او د دواړو شونديو د نا تمام

له بعض مصنفینو د فا مخرج مطلق شوندي لیکلی دی - دا یاد ساتی چی

د شونديو د وی حصی دی - یوه لنده حصه کوم چی دخولی وخته ده او دوه

وچه حصه ده کوم چی دخولی څخه د باندی ده - د مطلق شوندي ویلو څخه

که چا - ف - دهغه وچه څخه ادا کړه نو د اخلطه ده لاند (لندوالی) قید ضروری
دی -

یوحای والی خخه ادا کیزی - ب - واو - میم - اوفاته حروف
شوییه ویل کیزی -

خلر ماصل

جوف دهن یعنی دخولی هغه پوره خالی حصه ددی

تخخه دری حروف ادا کیزی الف، واو،
ی - هر کله چی دادر ی سره ملو ی - یعنی واوساکن ماقبل
مضموم لکه قولوا - ی - ساکن ماقبل مکسور لکه اجزئ -
الف - ساکن بی جهتکی ماقبل مفتوح لکه حال دادر ی
حروف ته حروف مده جوفیه هوائیه ویل کیزی -

یادونه

نصب ← په عربی کی زور ته ویل کیزی

رفع = په عربی کی پینس ته ویل کیزی -

جاسک = په عربی کی زیر ته ویل کیزی -

ساکن - هغه حرف ته ویل کیزی پر کو مبانده چی هېڅ حرکت نه وی

متحرك - هغه حرف ته ویل کیزی پر کو م چی حرکت وی -

له شفت په عربی کی شونډه و ته ویل کیزی - د واو دری حالتونه دی مده - لین -

محرك ، هر کله چی واوساکن ماقبل یه مضموم وی هغه واو مده ویل کیزی لکه قولواوکه

اوکه واوساکن ماقبل مفتوح وی نو هغه ته واو لین ویل کیزی لکه قول اوکه پرواو

باند حرکت وی هغه ته متحرك ویل کیزی لکه وماهملهدا د شونډه و تخخه

واو لین او متحرك ادا کیزی - از احقر فضل الحق حقانی غفر له -

پنجم اصل

خیشوم

یعنی دپزی هغه دښه نرم رڼ دی دهغه څخه
غڼه ادا کیزی اودا ښون او میو ذاتی صفت او په هر حال کی
پیدا کیزی د حروفو د صفتونو بیان

صفات د صفة جمع ده چی دهغه معنی ده حالت او کیفیت
د صفت تعریف | حرف د مخرج څخه دادا کولو په
وخت کی چی کوم حالت حرف ته
لاحق کیزی هغه ته صفت ویل کیزی مثلاً د آواز پورته
کیدل یا کښته کیدل - نرم کیدل - یا سخت کیدل او
داواز د کیدل یا نور -

صفتونه پر دوه قسمه دی

① صفات لازمه ② صفات عارضه

د صفات لازمه تعریف | داسی صفتونه چی په هرو
وخت او هر حال کی په حروفو

کی پیدا کیزی - او که چیری دا صفتونه اداعه سی نو هغه
حرف نه پاته کیزی بلکه په بل حرف سره بدلیزی یا
ناقص ادا کیزی - اللهم اغفر لکاتبه ولوالديه

لازمه صفتونه پردوه قسمه دی

① لازمه متضاده ② لازمه غیر متضاده
د متضاده تعریف متضاده صفتونه د مقابل داسی دوه
 صفتونه ویل کیزی چه نه دواړه
 صفتونه په یوه حرف کئی جمع کیدای سی اونه میخ
 حرف ددوی څخه خالی پاته کیدای سی متضاده
 صفتونه لشل دی -

د لازمه متضاده صفتونو تفصیل

د همس صفت د همس معنی کښته والی اوضف
 دی - او په کومو حروفو کې چې د اصفت
 پیداسی هغه مه غوره هموسه ویل کیزی تعریف یه ددی چې
 ددی حروفونو دادکیدوپه وخت کې آواز ددوی په منځ
 کې په داسی ضعف سوه ودریزی چه سا ه جاری وی
 او په آواز کې کښته والی وی لکه د یلمت ته -
 داسی حروف لشل دی چې مجموعه یه ده فحش شخص سکت

له لازمه صفتونه معیزه مقومه او ذاتیه هم ویل کیزی

ناشر - مکتبه القراءه والتجويد

د بکر صفت | د بکر معنی ده لور والی او په کومو حروفو

کی چی د ا صفت پیدا سی هغوته مجموره

ویل کیزی - تعریف یه داد ی - چی د حروفو د لاکیدو

په وخت کی اواز دوی په مخج کی په داسی زور سیه و د

ریزی چی ساه بند سی لکه د کَسَبْ با - دلش حروف

مهموسه ماسوا پاته ۱۹ نولس حروف مجموره سی

۳ صفت شدت | د شدت معنی ده سختی او قوت -

او په کومو حروفو کی چی د ا صفت پیدا

سی هغوته شدید ویل کیزی - تعریف یه داد ی چی دی

حروفو د اکولو په وخت کی اواز په خپل مخج کی په داسی سختی او قوت

سره و د ریزی چی اواز بند سی لکه د اَحَد دال - حروف شدید ه اتدی

چی مجموعه یه ده اَجَد قَطِبَ کَت -

۴ صفت رخوت | د رخوت معنی ده نرمی - او په کومو حروفو

کی چی د ا صفت پیدا هغوته رخوه ویل کیزی

تعریف یه داد ی چی دی حروفو د اکولو په وخت کی اواز په خپل

مخج کی په نرمی سره و د ریزی او اواز جاری وی لکه د لَسَّ لَن سِن

له موزد شیخ محمد مکی نصر د معتبر کتاب النهایة القول المفیة د صفات لازمه وو مجموعهات یوځای

کړی - د صفت جمر د نولس حروفو مجموعه داده -

عَظَمَ، وَزَنَ، قَارِئٌ، ذِي، غَضٍ، جَدِّ طَلَبٍ - اللهم اغفر لکاتبه ولوالديه

د شدت ضد او متقابل رخوت دی - داته شدید او پنځه متوسطه
علاوه پاته شپاړس حروف رخوه دي -

توسط | د توسط معنی ده بین بین یعنی درمیان او په کومو

حروفو کې چې د ا صفت پیدا سې هغوته متوسطه ویل

کېږي - تعریف په دای چې د حروفو د ا د اکولو په وخت کې او ا د دوی
په مخ کې نه پورته جاری او نه پوره بندوی بلکه په یو درمیان حالت
کې وی او د اسی پنځه دي چې مجموعه یه **لِنْ عَمَرْدَه** -

۵ صفت استعلا | د استعلاء لغوی معنی ده لوړوالی - او

لوړ طرفته پورته کول په کومو حروفو

کې چې د ا صفت پیدا سې هغوته حروف مستعلیه ویل کېږي -

تعریف د دې صفت دای چې د دې حروفو د ا د اکولو په وخت کې د ژبې بیخ

د لوړتیا لوړ طرفته پورته کېږي - د کوم له وجمې څخه چې د ا حروف د ک
ویل **مَثَلًا دَقَالَ قَاف د اسی حروف اَوَّه دې، خُصَّ ضَغْطٌ قِطْ -**

۶ صفت استفال | د استفال معنی ده کښته کیدل او په کومو

حروفو کې چې د ا صفت پیدا سې هغوته مستفله ویل

کېږي - تعریف په دای چې د دې حروفو د ا د اکیدو په وخت کې د ژبې بیخ

لوړتیا نه پورته کېږي بلکه لاندې وی - د دې سببه د ا حروف

باریک ویل کېږي **مَثَلًا دَحِيلَ لَام - د ا و مستعلیه علاوه پاته ټول**

له حروف استفال حروف دي چې په ده، **ثَبَّتَ عَزَّ مَزْجُوْدَ حَرْفُهُ اِذْ سَلَّ شَكَا - اَللّٰمُ اَخْرَجَ لَكَ تَبَه**

حروف مستفله دی۔ استعلاء او استفال هم یو دبل سره ضد دی۔

۷ صفت اطباق | د ا طب ل ف و ی معنی ده مَنبَسِلِد ا و بښه

بندیدل او په کومو حروفو کی چی د ا صفت پیدا

سی هغوته مطبقه ویل کیزی۔ تعریف په دای چی د دی حروفو دادا

کیدو په وخت کی د ژبی منع د لور تالو سره ښه یوځای کیزی د کوم له

سببه چی د ا حروف ښه د ک ویل کیزی مثلاً د تَطْلُع طاء۔

حروف مطبقه څلور دي، ص، ض، ط، ظ۔

۸ صفت الافتاح | د الافتاح معنی ده خلاصول او جلا کیدل

او په کومو حروفو کی چی د ا صفت پیدا سی هغو

ته حروف منفتحه ویل کیزی۔ تعریف په دای چی د دی حروفو دادا کولو

په وخت کی د ژبی منع د پورته تالو څخه جلاوی۔ د کوم له سببه

چی د ا حروف باریک ادا کیزی لکه د قُل لام د مطبقه څخه

علاوه پاته ۲۵ پنځه ویشت حروفونه منفتحه دی۔ دادواړه

صفتونه یو دبل سره ضد او مقابل دي۔

۹ صفت اذلاق | د ا ذ ل ا ق معنی ده کناره او طرف په کومو

حروفو کی چی د ا صفت پیدا سی هغوته

مذلقه والی۔ تعریف په دای چی د ا حروف د شونډ واوژبی

د کناری څخه ډیر ژر، او په آسانی سره ادا کیزی لکه د

فِی فاء۔ داسی حروف شپږ دی کومر چی په

فَرَمْنُ لَبْت کی جمع دی۔

اصفت اصمات

اود ریدل - اوپه کو موحر و فو

کی چی داصفت پیدا سی هفتو ته مصمته وائی - تریف
 یه دادی چی د ا حروف د خپلو مخ جو نو تخه په مضبوطی
 او سختی سره ادا کیزی لکه د اذ نال - د مد لقه خخه
 علاوه پاته ۲۳ حروفونه مصمته دی اود ا د واره
 صفتونه هر د نور و مخکی صفتونو په څیر یو د بل سره
 ضد او مقابل دي - دلته د صفات لازمه متضاده
 و و بیان ختم سو - اوپه هر حرف کی پنځه صفتونه
 ضروری پیدا کیزی -

النَّاشِر

مَكْتَبَةُ الْقِرَاءَاتِ وَالتَّجْوِيدِ
 کانسې روډ کویت

له دصفت اصمات د ډیر ویشته حروفو مجموعه داده -

جَزْ عَشْرًا سَاخِطٍ صِدْقًا اَذْوَ عَطْفٍ يَحْضَرُكَ - كَتَبَهُ شَاوِي اَللّٰهُ فَعِصْمُهُ
 تَحْقِرُ

د صفات لازمہ غیر متضادہ بیان

د غیر متضادہ تریف

د حروفو مفعول لازمی اوضوری

صفتونہ دی کومچی پہ حروفو کی د هغو پیداکیدل لازمی دی
لکن خیل د مفهوم په اعتبار سه یو د بل خنخه بالکل جلاوی
ضدیت او تقابل هیش کله په کبنی نه وی -

صفات لازمہ غیر متضادہ اته صفتونہ دی - او د صفتونہ
په بعض حروفو کی وی او په بعضو کی نه وی -

۱ صفت قلقله

د قلقلی معنی ده حرکت ورکول او سوزول
او په کومو حروفو کی چی د صفت پیداسی

هغوته حروف قلقله ویل کیزی - تریف یه د ادی - چی دی
حروفو د اکیدو په وخت کی له سکون په حالت کی دی
حروفو و مخی ته حرکت ورکول کیزی مثلاً د حطب، باء -
او د اسی حروف پنځه دی چی مجموعه یه ده قد طبع -

۲ صفت صغیر

د صغیر معنی ده تیز شپیلکی - او په

له سکون د وخت خنخه د مطلب نه دی که چیری متحرک وه نو په هغو کی د قلقلی
صفت نه پیداکیزی بلکه د صفت لازمہ دی په حروف قلقله کی هر وخت او په هر حال
کی پیداکیزی - لکن د سکون او وقف په حالت کی زیات محسوسه کیزی او په
متحرک کی هم که محسوسه کیزی ولی چی د حرکت له سببه په حروف کی حرکت له مخه موجودی

کوموحر و فوکی چی د ا صفت پیدا سی هغو حر و فو ته صفیر یو ویل
 کیزی - تعریف یه دادی چی ددی حر و فو داد اکید و پلموخت
 کنی یو تیز آواز په مثل د شپیلکی ووخی - مثلاً د احسن سین
 اود ا صفت په دسرو حر و فو کی پیدا کیزی - ص، ز، س، -
۳ صفت لین | دلین معنی ده نرمی - او په کوموحر و فو کی
 چی د ا صفت پیدا سی هغو ته حر و ف لین

ویل کیزی - تعریف یه دادی چی ددی حر و فو داد اکید و په
 وخت کی داسی نرمی پیدا کیزی چې که چیری څوک مذکول
 و غواړی کولای نشی - اود ا صفت په دوو حر و فو کی پیدا
 کیزی واولین اویا ته لین - دواو ساکن ماقبل مفتوح مثال
 لکه حَوَلین، غَوَل - اود یاء ساکن مثال لکه کیف وین او نور -
۴ صفت انحراف | د انحراف معنی ده اړول او مائل کیدل -
 او په کوموحر و فو کی چی د ا صفت

پیدا سی هغو ته حر و ف منحرفه ویل کیزی - اوداسی حروف
 ۲ دوه دي - ل، ر، مثلاً د الارض - لام - اوراء - تعریف یه دای
 چی ددی حر و فو داد اکید و په وخت کی دژبی کناره د بل حرف
 و طرفته مائله کیزی یعنی د لام د اکید و په وخت کی د ژبی
 کناره دراد مخرج و خواته اود راو داد اکید و په وخت کی د لام
 د مخرج و طرفته مائله کیزی -

۵ صفت تکریر | د تکریر معنی ده یوشی تکرار او پلپله

کیدل او په کومو حروفو کې چې د اصفت پیدا سې هغو ته حرف
مکرر ویل کېږي. - تعریف یه دادې چې د دې حرف داد اکید و په
خت کې پر ژبه باندې یو قسم لږه ریزیدل راځي. - دکوم
څخه چې په اواز کې تکرار مشابهت پیدا کېږي او د اصفت
صرف په راځي په یاد کېږي لکه دارسل را.

۶- **صفت تفشي** د تفشي معنی ده پاشل او غورول.

او په کومو حروفو کې چې د اصفت پیدا سې
هغو ته حروف متفشيده ویل کېږي. - تعریف یه دادې چې د دې
حروفو دادا په وخت کې اواز په خپل مخرج کې پاشل کېږي
او د اصفت صرف د شین دې لکه د القریش. - شین.

۷- **غنه** غنه پږي دنده د اواز نوم دی او د اصفت په نون او میم
کې هر وخت پیدا کېږي هر کله چې دوی د خپل مخرج
څخه د اکینزي نواز اربیله اترادی او قصده پږي ته داخلېږي
په دې حالت کې دوی ته حروف غنه ویل کېږي. - د دې
تفصیل د نون او میم په قاعدو کې راځي.

۸- **صفت استطالت** استطالت معنی ده او بزدول

او په کوم حرف کې چې د اصفت

پیدا سې هغه ته مستطیله ویل کېږي. - تعریف یه دادای چې
د دې حرف داد اکید و په وخت کې د حافه لسان د شروع څخه
د حافه لسان تر آخره پوري آواز او بزد پږي مثلاً د

د الصّالین، ضاد او د اصفت صرف په ضاد تکی د اړکی
پیدا کیزی آگاهي

د ضاد د حرف او زد والی د حرف مده خخه کړ او د حرکت
د مقدار خخه زیاته کیزی - ضاد، دال یا د دال
مشابه ویل یا ظاء ویل بالکل غلط دی - البته که
چیرې دهغه د صحیح مخرج خخه سره د ټولو صفاتو
د اکر لخوا اواز بیده قصده د ظاء مشابه کیزی د دال
مشابه بالکل نه کیزی -

فائده نمبر ۱ په هر حرف کی کړله کم پنځه صفتونه
اوزیات او ه صفتونه پیدا کیزی -
فائده نمبر ۲ د صفات لازمه و و خخه

جهر ۱، شدت ۲، استعلاء ۳، اطباق ۴،

اصمات ۵، صغیر ۶، قلقله ۷، انحراف ۸،

تکریر ۹، نقشی ۱۰، استطالت ۱۱، او غنه ۱۲،

د ولس صفتونه قوی دي - پاته شپږ صفتونه - همس ۱،
رخوت ۲، استفال الفتح ۳، اذلاق ۴، اولین ۵، ضعیف صفتونه دي -

د صفات عارضه و بیان

د عارضه صفتونو تعریف | عارضه صفتونه معنو
صفتونه ویل کیزی کوم چی

په حروفو کی یوه کله پید ایزی او کله کله نه پید ایزی - او
که چیری دا صفتونه ادا نه سی نو حرف هغه حرف پاته کیزی
لکن د هغه شکایت نه پاته کیزی -

په عارضی او لازمی صفتونو کی بنیادی فرق

① د لازمه صفتونو غلطی پیلن او د عارضه صفتونو
غلطی په لحن خفی کی داخله ده

② د لازمه صفتونو پید ایدل پر یو سبب باندی موقوف
نه دی او د عارضه صفتونو پید ایدل پر سبب باندی موقوف نه دی

③ لازمه صفتونه په لوحو و فوکی پید ایزی - او صفات عارضه
په بعضو حروفو کی پید ایزی او په بعضو حروفو کی نه پید ایزی

④ لازمه صفتونه په حروفو کی هر وخت او په هر حال کی پید ایزی
او عارضه صفتونه په حروفو کی کله پید ایزی او کله نه پید ایزی

له لازمه صفتونو نه لازمه ممیزه مقومه ذاتیه ویل کیزی او عارضه
صفتونو نه عارضه محسنه محلیه مزینه ویل کیزی -

د مُجَوِّدینو په نزد عارضه صفتونه د ادې -

- ①- تَفْخِيم، ②- تَرْقِيق، ③- ادْغَام، ④- اِقْلَاب، ⑤- اخْفَاء، ⑥- غَنَهِ زَمَانِي، ⑦- صِلَهِ، ⑧- تَسْمِيل، ⑨- اِبْدَال، ⑩- حَذْف، ⑪- مَدْفِرَعِي -

د تَفْخِيم او تَرْقِيق بَيَان

د لام د دك والی فتاعدي -

تَفْخِيم د الله په لام کې تَفْخِيم او تَرْقِيق کیزی - که چیرې د الله د لفظ خخه مخکې زور یا پېښ وی هلته

د لفظ الله لام دك ویل کیزی - چې دی ته تَفْخِيم ویل کیزی لکه خَتَمَ اللهُ کَلِمَةَ اللهِ - رَسُوْلُ اللهِ - يَدُ اللهِ - همدارنگه د اللهُ تر لفظ مخکې که چیرې زور یا پېښ و ونوهغه دك ویل پکار دی لکه مَرِيَمُ اللهُمَّ - قَالُوا اللهُمَّ -

تَرْقِيق که چیرې د الله د لفظ يا اللهُمَّ مخکې زهروى نوهغه لام باریک ویل پکار دی لکه يَوْفِقُ اللهُ - سَبِيلُ اللهِ - قُلِ اللهُمَّ اودی ته تَرْقِيق ویل کیزی

د «راء» د دك او باریک ویلو قاعدې

د راء درې حالتونه دي -

① تخنیم ② ترقیق ③ مختلف فیہ

پہ دولش حالتونو کی راہ کہ ویل کیزی - اوپہ اوہ حالتونو
کی باریکہ ویل کیزی - اوپہ اوہ کلمو کی دک والی اوباریک
والی دواہ جائز دی

تخنیم ۱ - پہ دی لابندی دولس حایہ کی راہ کہ ویل
کیزی

① هرکله چی پر راباندی زور وی لکه نصکره سپاره
سورة اعراف -

② هرکله چی پر راباندی پلپس وی لکه مکروا ۳ سپاره ابراهیم

③ پر مشدده راباندی چی زور وی لکه ستر و علانیه ۳ سپاره اعد

④ چی پر راء مشدده باندی پلپس وی لکه شتر ۱۹ سپاره فغان

⑤ چی راساکنه او مخته تی زور وی لکه نمرع و خیل ۳۳ سپاره اعد

⑥ راء چی ساکنه او ماقبل تی پلپس وی لکه لوط ۲۹ سپاره اقم

⑦ چی هرکله راساکنه او مخته یه عارضی زیروی لکه ارتبت ۲۷ سپاره مائد

⑧ چی راساکنه او مخته زیرو به بله کلمه کی وی لکه من ارتضی ۲۹ سپاره بلجن

⑨ هرکله چی راء ساکنه مخته یه زیروی او وروسته حروف مستعلیم

هغه راء چی مشدده وی دنجو دینوپه نزد دیوی راء په حکم کی ده - او دخیل حرکت موافق ده -

یهریکه ویل کیزی - بعض ناواقفه دا مشدده - را - دوی راء کافی بولی او اوله ساکنه

د ساکنی پتله د کشمیری دکیا باریک و او د غلطه ده او که چیری دوی شمار کرلسی یا نوله دو همون بلع به -

بہ داغہ کلمہ کی وی لکہ قِرطاس ۷ سپارہ سورہ انعام مَرَصَادًا
 ۳، سپارہ توبہ لبا المَرَصَاد - ۳۰ - پارہ الفجر فَرْقَة - ۱۱ - سپارہ
 التوبہ ۲ ہر کلمہ چي راء ساکنہ ماقبل ہم ساکن اوپر دریم حرف با
 ندی زور وی لکہ اَلَا بَصَار ۱۳ پارہ ص -

۱۱ کلمہ چي راء ساکنہ ماقبل ہم ساکن اوپر دریم حرف باندی
 پینس وی لکہ التَّاقُور ۲۹ پارہ المدثر -

۱۲ ہخہ راء چي وقف بالروم و رباندی وی لکہ قَیْر ۲۹ سپارہ الملك
 دہاء دباریک ویلودا لاندی اوہ لا صور تونہ دی -
 ترقیق ۲ ۱) تر راء لاندی چي زیروی لکہ لِتَشْرِکَ ۲ سپارہ

النکوت -

۲) پر رام شدہ چي زیروی لکہ مِنَ الرِّيح ۱۵ سپارہ بنی اسرائیل -
 ۳) ہر کلمہ چي راء ساکنہ او ماقبل یہ زیروی لکہ فَکُنْ ۲۹ سپارہ المدثر
 ۴) راء چي ساکنہ او ماقبل یہ ساکن او ماقبل یہ زیروی لکہ بِه النَّسْرِ ۱۱
 ۵) راء چي ساکنہ او ماقبل یہ یاء وی لکہ وَالْعِیْر ۱۳ سپارہ یوسف

وقف بالروم تفصیل دو وقف پہ بیان کی راضی اِنْ شَاءَ اللہ

لہ دداسی راء دباریک ویلودا پارہ دری شرطونہ یاد لری - کسہ بہ اصل وی عارضی بہ نہ وی لا زیر بہ پردا
 غہ کلمہ کی چي راء پہ بلکہ کلمہ کی بہ نہ وی لا ووستہ تر راء بہ حرف استعلاء پہ داغہ کلمہ کی نہ وی - کہ
 دا شرطونہ پید اسوہ نور باریکہ ویل کیزی او کہ نہ وہ کہ ویل کیزی -

لہ کہ چیری راء ساکنہ وی او مختہ یہ یاء وی بیاد ماقبل حرکت اعتبار نہ کیزی -

— کتبہ احقر حافظ شاوولی اللہ فحیم —

۶ راءِ محالہ یعنی ہفہ اءچی امالہ وریاندی وکرل سی بحرہما

۷ راءِ مراملہ مکسورہ ہفہ رچی وقف بالروا وریاندی وکرل سی

لکہ عقی الدار۔ ۱۳۔ سپارہ، الرعد،

مختلف فیہ ۲ | دراء مختلف فیہ دالاندی اوہ حالتونہ دی

۱ مضر کومچی پہ قرآن مجید کی مخلو رخیہ

راغلی دی۔ ۱۔ پہ سورۃ یوسف کی من مضر لا مراءتہ۔

۲ پہ سورۃ الزخرف کی ملک مضر

۳ پہ سورۃ یوسف کی ادخلوا مضر

۴ پہ سورۃ یونس کی بمصر بیوتا

۵ فاسر کومچی دری خایہ دی

۶ اَن اَسِر کومچی دوہ خایہ دی | ۱ فَاَسِرِ بِاَهْلِكَ،، ہود،

۲ اَن اَسِرِ بِعِبَادِي، طہ، | ۲ فَاَسِرِ بِعِبَادِي،، الدخان،

۳ اَن اَسِرِ بِعِبَادِي اَنكُم، الشعراء، | ۳ فَاَسِرِ بِاَهْلِكَ،، الحجی،

۴ نُذِرْ کومچی پہ سورۃ القمر کی شپن خایہ دی۔

۵ وَاللَّيْلِ اِذَا يَسِرُ۔ سورۃ الفجر

۶ الْجَوَارِ کومچی دری خایہ دی۔

۱ وَلَهُ الْجَوَارِ الرَّحْمٰنُ لَهُ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ۔ سورۃ البحر۔ لَجَوَارِ الْكُنُس۔ تکوین

۱۲ لہ پک وایت حفص کی صرف پہ دافہ کلمہ کی امالہ دہ او ردی تلفظ داسی دی لکہ تلفظ دیشی دق کی ۱۲

۱۳ لہ مضر کومچی پہ سورۃ بقرہ کی دی پہ دی کس میخ اختلاف نستہ پیدی کی وصلاً او وقتاً تغیر دی ۱۳

⑦ عَيْنَ الْقَطْرِ - سورة سبأ - په وقف کی دوی و جھدی
ترقیق یه بهتری دی -

د اتوله هغه وجوه دی چی په وقف کی دواړی و جھمی او
تفخیم جائز دی په داسی کلمو کی چی تفخیم او ترقیق دواړی
جائز وی - په دوی کی صرف کلمه د کل فرقی - الشعراء - په وصل
او په وقف کی تفخیم او ترقیق دی -

د میم ساکن او مشد قاعدی

میم که چیری ساکن وی په هغه کی غنہ ضروری ده
غنہ پزی ته اواز ورلوته ویل کیزی - د غنہ کولو اندازہ دیو
الف برابره لکه تَمَّ - عَمَّ - لَمَّا او نور -

د میم ساکن درې قاعدې دي - ① ادغام ② اخفاء ③ اظمار -
ادغام | د میم ساکن وروسته که چیری حرکت والا میم

داسی نولهته ادغام کیزی یعنی دواړه میمونریو
کیزی او د مشد د میم په مثال په ده کی غنہ کیزی لکه عَلَیْهِمْ
مَوْصَدَةٌ - أَنْتُمْ مَدْهِنُونَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَصٌ - او نور -

له دیو الف اندازہ معلومولو طریقہ د تجوید علما و داسی بیان کړیده چی خلاصی گوئی
په یو درمیانه اندازہ سره بندی کړی او یا بندی گوئی خلاصی کړی - او د اصراف
یو اندازہ احمدا دار و ملار د مشاق استاذ شخص پر اوړید لو باندی ده ۴

ودی ادغام ته ادغام صغیر مثلین ویل کیزی
اخفاء ۲ | دمیم ساکن وروسته که چیری باء راسی هلته
 اخفاء سره د غنی کیزی - د دی اخفاء اداکولو

طریقه دادچی دمیر داداکولو په وخت کی د وار ووشوندو
 وچه حصه په دیر نرمی سره یوځای سی اود غنی صفت
 دیوالف په اندازه د خیشوم څخه اداکړل سی او بیاد شو
 ندانود خلاصید وڅخه مخکی د وار ووشوندو لنده حصه
 په سختی سره یوځای سی باء اداکړل سی - لکه عَلَیْکُمْ بُکُیْلٌ،
 فَاحْکُمُ بَیْنَهُمْ، وَمَا هُوَ بِسُکْرَای - دی ته اخفاء شفوی ویل کیزی
اظہار ۳ | دمیم ساکن وروسته د باء او میم څخه ماسوا

که چیری یو بل حرف راغلی نو هلت ته اظہار
 کیزی لکه، فِیکُمْ رَسُولًا، لَکُمْ دِیْنُکُمْ، عَلَیْکُمْ شَهِیدًا، اودی
 ته اظہار شفوی ویل کیزی -

له د باء او میم څخه ماسوا پاته ۲۱ شپږ ویشت حرفو کی اظہار شفوی
 کیزی او الف د دی وجهی څخه نه دی شمار کړی چی د ساکن حرف وروسته الف
 نه سی راتلای لهذا دمیم ساکن وروسته هر الف نه سی راتلای -

دمیم ساکن وروسته که چیری الف راسی بیا التقاء ساکنین راغی علی غیر حده
 اود التقاء په کلام عرب کی جائز نه ده - فَضْلُ الْحَقِّ حَقًّا غَفِرَ لَهُ

د نون ساکن او مشد د قاعدې

په نون مشد د کی غنډه ضروری ده لکه، اِنَّ، کُنَّا، ظَنُّ، مَنْ،
اولور داسی -

د نون ساکن او تنوین خلو ر قاعدې دي -

① اظهار، ② ادغام، ③ انقلاب، ④ اخفاء،

نون ساکن هغه نون دی پر کومې څه حرکت نه وي يعنې،
زور، زير، پېښ، لکه، مَنْ، عَنْ، اِنَّ اولور -

نون تنوین هغه نون ساکن زائد دی کومې د کلمې په آخر
کی لاحق کيزی او دارنگه دی د دوه زوره، دوه زیره، او دوه
پېښه په صورت کی کيزی لکه، رِزْقًا، کُتِبَ، صَالِح، اولور -

اظهار - اظهار لغوی معنی ده ښکاره ویل - د
اظهار تعریف د ادی پي دخپل مخرج

څخه سړه دېولو وصفولو بيله غنډه اد اکیدل لکه، يَنْتَوْنَ،
عَنْ اَفْرِی، مِنْه، مِنْ هَارٍ، اولور - اودی ته اظهار حلقی
او حقیقی ویل کيزی -

له اظهار اصل دی ولې پي وقفا او وصالاً اد اکیزی - او دا اظهار د حروف حلقی محتاج نه دی
مثلاً په عَنْ اَفْرِی کی که چیرې پر عَنْ باندې وقف وکړو هراظهار کیز او که وصل وکړو نوم
اظهار کيزی - پر خلاف د ادغام اخفاء او انقلاب پي دا وصال کيزی او وقفانه کيزی -

ادغام ۱ ادغام لغوی معنی ده ادخال داخلیداری

تعریف - اول حرف په دوهم حرف کی دارنگه داخلید

چی دواړه سی یوځای مشدد کړل سی -

قاعده ۲ د نون ساکن او تنوین وروسته چی د حروف

یَرْمَلُونَ مخه یو حرف راسی هلمته ادغام کیزی -

= ادغام پردو قسمته دی =

۱ ادغام مع الغنه ۲ ادغام بلاغنه

ل، ر، ادغام بیده غنی دی - او د یو مَن په څلور حروفه کی ادغام مع

الغنه کیزی - شرط ۱ د دی ادغام شرط د دی چی په

دو وکلمو کی به وی - یعنی نون ساکن به د اولی کلمی

په آخر کی او د یو مَن څلور حروفو مخه به یو حرف د دوهمی

کلمی په شروع کی وی - او که چیری نون ساکن او حروف

د یَرْمَلُونَ په یوه کلمه کی وی بیا ادغام نه کیزی بلکه

اظهار کیزی لکه دُنْیَا - قِنْوَانٌ - صُنْوَانٌ - بُنْیَانٌ او دی ته

اظهار مطلق ویل کیزی -

په دی کلماتو کی چی ادغام نه کیزی علامه شاطبی وائی خوف اشتباهه المضاعف انفعلاً که

چیری ادغام وسی بیا دانه معلومیزی چی مضاعف دی او که په قاعده د یَرْمَلُونَ ادغام سوی نئ -

او که څوک وائی چی په غنه سره به سره جلا سی - جواب د دی - چی دغنی احساس وهر

چاته چی لیری وی نه معلومیزی ۲ احقر فضل الحق حقانی غفر له

دَنون داد غام مثالونہ

مِنْ لُغُوبٍ، مِنْ رَجِيقٍ، مِنْ يَقُولٍ، مِنْ تَشَاءٍ، مِنْ وَلِيٍّ،
مِمَّنْ مَعَكَ، خَيْرَاتِهِ، غَفُورٌ رَحِيمٌ، قَرَأَ مَنِيرًا، لِيَوْمِ لَا
نُوحِ وَعَادٍ، رُسُولًا تَبَيَّنَا - اولور -

اقلاب ۱ | اقلاب معنی د بدلولوده - ددی تعریف
دادی چی نون په میمر سره بدل سی سره ده
غنی ادا کرل سی -

قاعدہ | داده چی دنون ساکن او تنوین ورسته باء

راسی په یوه کلمه کی وی او که پد و و کلمو کی

وی - نوبه نون په میمر سره بدل سی او په اخفاء سره دی
ویل سی - لَکُمَا نَبِیَّاءُ، مِنْ بَطُونٍ، قَوْلًا بَلِیْغًا، بَصِيرًا الْعِبَادِ
اولور -

اخفاء ۲ | دا اخفاء لغوی معنی ده پتول - او تعریف

یله دادی چی داد غام او اظصار په منع کی

ویل ددی قاعدہ داده چی که چیری تر نون ساکن او تنوین
ورسته ددی پنځلس حرفو و خخه یو حرف راسی نوهلته اخفاء
کیزی

له دا اخفاء دپاره د علامه حمزوری د اشعری د کړی - صف ذاتاکم جاد شغور قد سحادر

طیبار د فی تقي ضنع ظالماً - ددی شعر دوی کلمی اول حرف حرف دا اخفاء دی -

اود اخفاء حروف دادې. ت ت ج دذر زس ش ص ض
ظ ف ق ك -

د اخفاء طریقه نون ساکن او تنوین د هغه د مخرج مخه
جلاوله اود هغه آواز په خیشو مګر ګی پت
ګر بيله تشدیده داسی ادا کړل سی چې نه ادغام سی او نه
اظمار دې ته اخفاء حقیقی ویل کیږی -

د اخفاء حقیقی مثالونه

انتم - منکو - منصورا - منصود - انفسکو -

من جوع - من ذهب - من کتب - من شیء - من سبیل

غلاما زکیا - خلق جدید - لهما طریقا - لبعض طمیدا -

کلمة - اولور -

الناسر، مکتبه القراءة والتعوید

کانسی رود کوئټه بلوچستان

دَادْ غَامِ بِيَان

دَادْ غَامِ لغوی معنی دِه یوشی په بل شی کی داخلول - اول ته
مدغم اود وهرته مدغم فیه ویل کیزی -
دَادْ غَامِ تعریف | مدغم په مدغم فیه کی داسی داخلول
چی دواړه یو مشد د حرف سی -

دَادْ غَامِ دَوَه قسمونه دی

① ادغام کبیر ② ادغام صغیر

ادغام کبیر | که چیری مدغم اومدغم فیه دواړه متحرک
وی اومدغم ساکن کرل سی او په مدغم

فیه کی ادغام سی نو دی ته ادغام کبیر وائی په روایت ته
حفظ کی ډیر لږ یعنی صرف پنځه ځایه ادغام کبیر سوی
دی - او شکلی دادی - تَأْمُرُ وُلًی اَتَحَاجُّوْنِی - الانعام -
مَکَّتِی کَیْفَ - لَا تَأْمَنَّا - یوسف - نِعِمَّا البقره والنساء دوه ځایه -

دَادْ غَامِ طریقہ دادچی ژبه د مشد د حرف د پاره یوه پله پورته سی بیله څه څنډه
تلفظ وکرل سی - که چیری په منځ کی فصل داسی بیا ادغام صحیح نه دی -
ته د امام ابو عمر او امام یعقوب په قرائت کی ادغام کبیر ډیر وی -
ته په څلور وکلمو کی د حفظ په لړ د صرف ادغام دی لکن په لا تأمنا - کی ادغام
سره د اشما او اظهار سره د رومه ضروری دی = ترجمه از الحق فضل الحق حقانی غفر له

ادغام صغیر^{له} که چیری حرف مدغم ساکن او مدغم فیه ،
متحرک و ولودی ادغام ته ادغام صغیر
وائی لکه، قَدْ دَخَلُوا، ددی ادغام داشط دی چی مدغم به
ساکن او مدغم فیه به متحرک وی -

په اعتبار د مدغم او مدغم فیه ادغام پردری قسمه دی -

① مثلین ② متجانسین ③ متقاربین

او په اعتبار د کیفیت ادغام پر دوه قسمه دی -

① ادغام ② ادغام ناقصه
حرف مدغم په مدغم فیه کی دارنگه داخلول
ادغام تام | چی د حرف مدغم هیش یو صفت پاته نه سی لکه،
اِذْ ظَلَمُوا دِی ته ادغام تام ویل کیزی -

ادغام ناقص | حرف مدغم په مدغم فیه کی داسی داخلول چی
د مدغم حرف یو صفت وروسته تر ادغام هم باقی پاته سی لکه

له آوَل حرف ته مدغم او په کور حرف کی چی دا اول حرف مدغم کیزی هغه مدغم فیه ویل
کیزی - کبیره کبیره دی وائی چی کارئی دیر دی یعنی یو وار اول ساکن کول بیا ادغام کول
او صغیره په دی صغیر وائی چی کارئی لږ دی یعنی اول د هغه تر ادغام ساکن وی
حرف ادغام کول غواری ۱۱ فضل الحق حقانی غفر له الباری -

لَكُمْ مَنْ يَقُولُ - دى ته ادغام ناقص والى -

دادِ غامِ تفصیل

مثیلن - ۱ -

ادغام داسى د و ح و ف و جى مغه

په صفتونو او مخرونو کې سره يووى

مغوته ادغام مثیلین ویل کیږي - مثلاً ب ب - ت ت -

ث ث - اولنور داسى - په ادغام مثیلین ادغام صرف تام کیږي
ناقص نه کیږي -

په مثیلین کې د لخواړ لسل ح و ف و ادغام سوئ دى د کوموچى

مجموعه داده - فَع وَ كَلَّمَ تَهْدِيهِمْ - د دى قسم ادغام

ته ادغام صغیر مثیلین ویل کیږي -

ع - ولې چې کوم صفت د اول حرف دى هغه د دویم حرف هم هغه صفت دى ۲۲ فضل الحقانى

له ولې چې غڼه صفت د لورن مدغم ده نه د یاء مشدد دى نوکه چیرې د لورن صفت

دغنى پاته نه سی بیا ادغام تام جوړېږي کوم چې په روایت حفص کی هیڅ وجود نه

لری په قراء سبعه وکې صرف خلف دى چې هغه په داسى ځایونو کې صرف ادغام

تام کړى - وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ - فضل الحقانى عفره

مَكْتَبَةُ الْقِرَاءَةِ وَالتَّجْوِيدِ
کانسى رود کوئټه

د ادغام مثلین مثالونہ

ہمدارنگہ کہ چیری حرف مدغم مدہ و و او مدغم فیہ غیر
مدہ و و نواد غام نہ کیزی لکہ۔ قَالَوَاوَمَا۔ اَوْفِيْ يَوْمٍ۔ اَوْنور۔

ف	فَلَا يُسِفُ فِي الْمَلَلِ	ل	قُلْ لِعِبَادِي	د	قَدْ تَخْلُوا	ی	يَا بَنِيَّ
ع	مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا	م	الْيَوْمَ تُرْسَلُونَ	ب	اِذْ هَبْ تَكْنٰبٰی	ر	وَفَكَرْتَنَ
و	اَوْ قَوْلُ نَصْرِوَا	ت	كَانَتْ تَعْبُدُ	ن	مَنْ نَشَاءُ		
ك	يَدْرِكُهُ الْمَوْتُ	ه	مَا لِيْهِ هَلٰكٌ	د	اِذْ تَهَبْ		

ادغام متجانسین ۲ | دداسی دو و حروفو

لکن یہ صفتوں کی اختلاف وی متجانسین ویل کیزی مثلاً
ت۔ ط، ث، ذ، ذ ط او نور داسی۔

یہ متجانسین کی ادغام تام او ناقص دواہ کیزی۔ لکن
دحروف خلقتی ادغام یہ خیل ہم جنسوی نہ
کیزی لکہ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ اَوْ حُرُوفِ شَجَرِیْہِہم
مستثنی دی۔ لکہ اَشْيَاۗءَہُمْ

لہ یہ مالیہ کی دہاء سکتہ لکہ سَبَبَہ اظہار

او ادغام دواہ جاسی دی ۲۰ کتبہ احقر حافظ شاموئی اللہ فہم

داد غام متجانسین مثالونه

مدغم	مدغمه	مدغم	مدغمه
ت	د	اَثَقَلْتُ دَعَوَالله	د
ت	ط	وَقَالَتْ طَائِفَةٌ	ظ
ث	ذ	يَلِصْتُ ذَالِك	ب
		اَرَكِبُ مَعَنَا	م

په دی ټولو مثالونو کې صرف اد غام تام کیزی - او په دالاندی کلمو کې د، ط، اد غام ناقص کیزی - لکه بَسَطْتُ - أَحْطْتُ، مَا فَرَطْتُ، مَا فَرَطْتُمْ -

ولوحی دلته داد غام په وخت کې د، ط، صفت د استعمال او طبقاً باقی پاته کیزی -

مقاربین ۲ | اد غام د داسی د د و ح و ف و جی

په صفتونو کې اتحاد او یووالی وی متقاربین ورته ول کیزی لکه اد غام د، ل، ن، ر، ق، ک، اولور - په متقاربینو کې هم اد غام تام او ناقص د واره کیزی - لکن که چېرې مدغم حرف حلقی وونو بیا اد غام قطعاً نه کیزی لکه، فَسَمِعْتُمْ، همدارنگه که چېرې اول حرف حلقی و اود و هر حرف غیر حلقی و بیا هم اد غام نه کیزی لکه - رَبَّنَا لَا تُغْلِبْ قُلُوبَنَا - همدارنگه د لام اد غام په نون کی

نه کیزی مثلاً - بَلْ نُنَظِّرُكُمْ، جَعَلْنَا - داد غام متقاربین مثالونه

- ① د ادا غام په ر، کی لکه - قُلْ رَبِّ - او د نون ادا غام په ر، کی - مِنْ رَبِّكُمْ - دا ادا غام تامر دی -
- ② د نون ادا غام په و، او، یا - کی ادا غام ناقص کیزی لکه - مَنْ قُلِّي - مَنْ يَقُولُ -
- ③ د ق، ادا غام په ک، کی تامر او ناقص دواړه دوله کیزی لکه، مَخْلَقَكُمْ، لکن ادا غام تامر اولی دی -
- ④ ادا غام د نون په میم کی مختلف فیه دی - لکه، مِنْ مَّاءٍ، او نور -

له ادا غام د تخفیف حاصلولو د پاره کیزی - او که چیری د ادا غام څخه ثقل راځي بیا ادا غام نه کیزی -

۲۰ یعنی په دی کی ادا غام تامر او ناقص دواړه جائز دی که چیری غنه د نون و بلل سی نو دا ادا غام ناقص دی - او که غنه د میم و بلل سی بیا ادا غام تامر وی - لکن دا اختلاف صرف لفظی دی په ادا کی څه اختلاف نهسته - دلته هم پرا د ادا باندی د ناقص او تامر هیڅ اثر نه کیزی او په نور کی ځایونو کی د ادا غام تامر او ناقص پرا د ادا باندی اثر کیری لکه، لَنْ يَبْسُطَ، مَنْ يَقُولُ، او نور -

۲۱ د ادا غام ناقص په روایت حفص کی دی وَرَنَ په نور و قراءتو نو کی ادا غام تامر هم کیزی لکه روایت د خلف ۱۲ فضل الحق حقانی -

فایده به کلمه د اَرْکَبْ مَعْنَاهُ، یَلْمِثُ ذَٰلِكَ، کی به

طریقه د جرری؟ اد غام او اظهار د واره جائز دی
لکن به طریقه د شاطبی صرف اد غام دی - همدارنگه، یس
وَالْقُرْآنَ، ن وَالْقَلَمِ، د جرری به نزد اد غام او اظهار
دی - او د شاطبی به نزد صرف اظهار دی -

د لام تعریف د اظهار او اد غام قاعده

الف او لام د تعریف که چیری پر حروف شمسیه ووباندی داخل
سونو هلمته اد غام کیزی - حروف شمسیه خوارلس دی
د اد غام مثالونه

ت	التَّائِبُونَ	ز	الزَّائِتُونَ	ط	الطَّيِّبُونَ
ث	الثَّالِثُ	س	السَّاجِدُونَ	ظ	الظَّالِمُونَ
د	الدَّارُ	ش	الشَّجَرَةُ	ل	اللَّعْنُونَ
ذ	الذَّكَرُ	ص	الصَّابِرُونَ	ن	النَّارُ
ر	الرَّحْمَنُ	ض	الضَّالُّونَ		

له دی حروفو ته شمسیه له دی سببه ویل کیزی چی د لمر په راختلو سره
د ستور وروښنائی د لمر په روشنائی سره ور کیزی
همدارنگه په حروف شمسیه وکی لام تعریف غاښیزی
لام تعریف د ستورو په مرتبه کی دی او حروف د لمر په مرتبه کی دی -

لام تعریف که چیری پر حروف قمریه و وباندی داخل سونو
هله اظهاریکیزی - حروف قمریه خوارسل دی سچی
مجموعه یه ده ابغ حجك وخف عقیمة -

د اظهاریکیزی

ء	الأرض	ك	الكوثر	ف	القمر
ب	البرق	و	الواقعة	ی	اليوم
ع	الغيب	خ	الخير	م	المستقيم
ح	الحمير	ف	الفجر	ه	الهدى
ج	الجار	ع	العسر		

اوپه ، فالنقطه ال فرعون ، او ، فالتقمة الحوت ،
کی سچی کوم لام دی دلام تعریف نه دی بلکه دلام
فعل دی ددی سببه دله صرف اظهاریکیزی -

له حروف قمریه ووتته په دی قمریه ویل کیزی سچی لکه خرنکه سچی
د سپوږمۍ یه وجود سره ستوری نه ورکیزی بلکه موجودی
وی - همدارنگه حروف قمریه دلام تعریف خنخه دوروسته
راتللو په وجه سره نه مدغمه کیزی بلکه خپل ذات سره پاته وی - ۱۲
ترجمه از احقر فضل الحق حقانی غفرله -

د همزه د قواعدو په بیان کی

همزه پر دوه قسمه دی - ① همزه وصلی - ② همزه قطعی

همزه وصلی - ۱ | همزه وصلی داسی همزه ده چی په وسط کی د کلام حذف کیزی لکه، رَبِّ الْعَالَمِينَ

په اصل کی رَبِّ الْعَالَمِينَ ووَصَلًا همزه وصل حذف سوه -

همزه قطعی - ۲ | داسی همزه چی په وسط کی د کلام نه حذف کیزی هغه ته همزه قطعی

ویل کیزی لکه، فَلَا أُقْسِمُ، د، أُقْسِمُ، همزه قطعی ده

له دی سببه په وسط کلام حذف نه سوه -

د همزه خاورقاعده دی

① تحقیق ② تسهیل ③ ابدال ④ حذف

تحقیق - ۱ | همزه دخپله مخچه سره دتولو صفتو نوسره اداکولو ته تحقیق ویل کیزی

عَآنْتُمْ، عَآنْكَ، عَآنْزِل، اونور -

تسهیل - ۲ | همزه دحروف مده اوهمزه په منځ کی ویلو ته تسهیل ویل کیزی تسهیل صرف

هغه وخت کیزی کله چی دوی همزی

متصلی یوحای سی -

تسهیل پر دوه قسم دی

الف تسهیل وجوبی کہ چیری دوه همزگان پہ یوه کلمه کی
دارنگه جمع سی چی دواړه قطعی متحرک

وی نو هغه ښه په تحقیق سره ویل کیزی لکه - **ءَأَسْلَمْتُمْ**،
ءَأَنْذَرْتَهُمْ، **ءَأَشْهَدُوا**، لکن یوه کلمه مستثنی ده **ءَأَجْمَعِي**، سورتم سجد،

ب- تسهیل جوازی که چیری دوه همزه په یوه کلمه
کې داسی سره یوځای سی چی اوله

همزه قطعی مفتوحه وی - اودوهمه همزه وصل مفتوحه وی
لویپه دوهمه همزه کی تسهیل جائز دی اودے ته تسهیل

جوازی ویل کیزی - په قرآن مجید کی صرف شپږ کلمی
داسی دی چی په هغوی تسهیل جوازی کیزی مثلاً

ءَالله - **ءَالذَّكْرَيْن** - **ءَالنن** -

له دادوه ځایه دی یوپه سورة یونس کی اودوهم په

سورة النمل کی -

۲ داکلمه دوه ځایه په سورة الانعام کی ده

۳ دوه ځایه په سورة یونس کی - په دی شپږو

کلمو کی تسهیل په وخت کی ابدال نه کیزی ولی چی دابدال

په وخت کی مد فرعی جوړیږی چی بیان به یی راسی انشاء الله

د همزه قطعی شعر او مثالونه

که ته غواری چی همزه کی نشانی
دریاد که د اقطعی په آسانی

د افعال او تکلم همزه قطعه ده
همد جمع تعجب هم بنائی
إِنِّي أَعْلَمُ
إِنَّ - آَنَّ

د اعلامو او اعجامو همزه یاد که
نه په درج کی حذف کیزی د اقطعی
أَحْمَدُ
نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ مَا ضَرَبَ
أَبْرَاهِيمَ
أَتَعْجَبِينَ

استقصار سره اته قسمه پوره شو
په اشعارو چی بیان کړه حقانی

ابدال ۳ ساکنہ یا متحرکہ ہمزہ دما قبل حرکت موافق

پہ حرف علت سرہ بدل لولوتہ ابدال ویل
کیزی لکہ۔ اللہ، چی پہ اصل کی، ء اللہ وو۔ اَمْنُو اُچی پہ اصل
کی، ء اَمْنُو، وو۔

ابدال پُر دَوہ قسم دی

① ابدال وجوبی۔ → ← ② ابدال جوازی۔

ابدال وجوبی ۱ کہ چیری دوی ہمزی پہ یوہ کلمہ
کی دارنگہ جمع سی چی اولہ ہمز متحرکہ

اود و ہمہ ساکنہ وی۔ نود د و همی ہمزی پہ موافق
سرہ حرکت دما قبل بدل لول واجب دی۔ او ہمدی ابدال
وجوبی ویل کیزی۔ مثلاً، اَمْنُو، اِیْمَانَا، چی پہ اصل کی
ء اَمْنُو، او، ء اَمْنَا، وو۔

یوہ ہمزہ ساکنہ کہ چیری یوہ ہمزہ ساکنہ دکلمی
پہ شروع کی وی نو پہ دی کلمی

سرہ شروع د پارہ ہمزہ وصلی را و رل کیزی اودا ساکنہ
ہمزہ پہ موافق حرکت دما قبل پہ حرف علت سرہ بدل لیزی
لکہ، فِی السَّمَوَاتِ، اِیْتُوْنِ، چی پہ وصل کی فِی السَّمَوَاتِ
ء اِیْتُوْنِ ویل کیزی۔ ددی قسم ہمزہ ساکنہ مفردہ ابدال
صرف دکلمود شروع پہ وخت کی کیزی او پہ وصل کی
ابدال نہ کیزی۔ او ہمزہ وصلی ہم پہ وسط کلام کی

حذف کیزی - هغه ته همدال وجوبی ویل کیزی -

ب ابدال جوازی | که چیری په یوه کلمه دارنگه دوی همزی سره یوځای سی چی اوله همزه

مفتوحه قطعی وی اود وهمه همزه وصلی مفتوح وی -
نود دوهی همزی په الف سره بدلول جائز دی - له دی

کبله ورته ابدال جوازی ویل کیزی - ابدال جوازی صرف
په شپز و قرآنی کلماتو کی دی - ءالله - ءالذکرین - ءالن -

حذف ۲ | که چیری دوی همزی په یوه کلمه کی دارنگه

جمع وی چی اوله همزه قطعی مفتوح وی

اود وهمه همزه وصلی مکسوره وی نود وهی همزی
لیری کولو ته حذف ویل کیزی - په توله قرآن مجید کی ددی

ذکر سوی قاعدی شپز کلمی دی - په کومو کی چی
د حذف قاعده پیدا سوی ده لکه -

① استکبرت، ص، چی په اصل کی ښه استکبرت ښه وو

② افتري، سبا، چی په اصل کی ښه افتري ښه وو -

③ اتخذهم، ص، چی په اصل کی ښه اتخذهم ښه وو -

④ اطلع، صف، چی په اصل کی ښه اطلع ښه وو -

⑤ اصطفى، صف، چی په اصل کی ښه اصطفى ښه وو -

⑥ استغفرت، منفقون، چی په اصل کی ښه استغفرت ښه وو -

کلمہ پردی قسمہ دہ

۱ اسم ۲ فعل ۳ حرف
 ۱ اسم - اسم پرد و قسمہ دی -

الف - اسمائے مصادر، ب - اسمائے غیر مصادرہ -
 اسمائے مصادر | مصدر هغه اسم دی دکوم
 خخه چی اسمونه او فعلونه

جو پڻی - او هغه مصدر علامه داده چی دده فارسی
 ترجمی په آخر کی - تَن - يادَن - راخی لکه - انتباه ،
 خبردار کردن - اِمْتَحَان - آزمایش کردن - اونیور -
 ددوی همزه همیشه مکسوره وی -

ب اسمائے غیر مصادر | دا هغه اسمونه دی چی مصدر
 نه وی یعنی خه شی ور

خخه جو پڻی نه ددوی همزه همیشه وصلی او مکسوره
 وی داسی اسمونه ټوله لشدی چی په قرآن مجید کی صرف
 او ه ذکر دی - اِبْنُ، ابْنَتُ، اِمْرَاةٌ، اِمْرُؤٌ، اِسْمٌ، اِثْنَيْنِ، اِثْنَتَيْنِ -

د فعل همزه ۲ | د فعل همزه وصلی او مکسوره یا مضموم
 وی - او همزه قطعی مفتوحه وی -

الف | که چیری د فعل پرد ریم باندی کسره - یا فتحه
 یا عارضی ضمه وه نو د فعل ابتدائی همزه همیشه

وصلی مکسوره وی مثلاً، اَضْرَبْ، اِقْرَأْ، اَتَّقُوا، اَصْبِرُوا، اولور۔
ب اوکه چیری دفعل دریم حرف باندی ضمه اصلی وی نو
 دفعل ابتدائی همزه وصلی مضمومه کیزی مثلاً۔
 اَقْتُلُوْ - اُخْرِجُوْ - اَدْخُلُوْ - اَكْتُبُوْ - اولور۔

ج دافعال دباب همزه قطعی وی اوهمدارنگه دمضارع
 واحد متکلم همزه قطعی وی لکه۔ اَنْصُرْ - اَضْرِبْ
 اَعْلَمْ - اَكْرَمْ - اَرْسَلْ - اولور۔

یادونه ددی قطعی همزه ووتفصیل مخته مترجم په اشعاروف
 کی بیان کری۔

حرف دلاترین ماسواونورد تولوحروفوهمزه قطعی
 وی مثلاً۔ اَوْ - اَمْ - اِنْ - اَنَّ - اَلَا - اولور
 دلامترین همزه همیشه وصلی اومفتوحه وی لکه۔ اَلنَّصِیْرُ
 الْحَدِیْثُ اولور۔

همزة الاعلام

په قرآن مجید کی عجمی یعنی غیر عربی نومونه ذکر سوی دی۔
 ددوی په شروع کی پخی کومه همزه ده هغه ته همزة الاعلام
 ویل کیزی۔ اودا همزه قطعی ده په وسط کی دکلام
 نه حذف کیزی لکه، اِبْرَاهِیْمَ، اِسْمَاعِیْلَ، اِسْحَاقَ -
 اِدْرِیْسَ، اِلِیَاسَ - اِنْجِیْلَ - اِسْرَآئِیْلَ، اِبْلِیْسَ -

د مد بیان

د مد لغوی معنی ده کښول او اوږدول مد پر دوه قسمه دی
 ① مد اصلی ② مد فرعی

مد اصلی ۱ | هغه دی چی حروف مده دخپل ذاتی
 مقدار مطابق کښل کیږی او پرڅه سبب
 باندی موقوف نه وی لکه - قال، قیل، قولو - اونور -

مد فرعی ۲ | حروف مده دخپل اصلی مقدار څخه زیات
 کښولو ته مد فرعی وائی او د امد پر یوه سبب
 باندی موقوفه وی لکه - قالوا امنا - شاء - یعلمون -
 دآبۃ - اونور -

و حروف مده اولین ته محل مد ویل کیږی - او همزه او سکون
 ته او تشدید ته سبب مد ویل کیږی -
د مد فرعی قسمونه | مد فرعی پر څلور قسمه دی -

① مد واجب ② مد جائز ③ مد لازم ④ مد عارض -

مد واجب ۱ | د حروف مده ورسته که همزه په داغه
 کلمه کی وی په کوم کی چی څر مد دی لکه -

سَاء، سُوء، سِئ، اونور دې ته مد واجب او متصل
 ویل کیږی - ددی مقدار او اندازه توسط دی -

مد جائز | کہ چیری دحروف مدہ ورستہ حمزہ پہ
بلکہ کلمہ کی وی مثلاً، اِنِّیْ اَعْلَمُ، رَبَّنَا اٰمَنَّا،

قَالُوْا اٰمَنَّا۔ انور۔ دی تہ مد جائز او مد مفصل ہم ویل کیزی
ددی مقدار ہم متوسط دی۔

مد لازم | مد لازم پنچہ قسمونہ دی چی تفصیل یہ دادی۔

الف مد لازمہ فی مخفف | هر کله چي دحروف مدہ
ورستہ پہ حروف مقطعاتو

کی صرف سکون وی مثلاً، ف، ص، ن، اولور۔ ددی
مقدار طول دی۔

باء مد لازمہ فی مشقل | دحروف مدہ ورستہ چي
پہ حروف مقطعاتو کی تشدید

وی مثلاً، اَلْمَرَّ، اَلْمَرَّ، اولور کی پر لام باندی ددی
مقدار هم طول دی۔

ج۔ مد لازم کلمی مخفف | دحروف مدہ ورستہ پہ کلمہ
قرآنی کی چي سکون اصلی وی

لکه، اَللّٰہُ، ددی مقدار هم طول دی۔

د۔ مد لازم کلمی مشقل | دحروف مدہ ورستہ چي پہ کلمہ
قرآنی کی تشدید وی لکه، تَاْمُرُوْا فِی

دَابَّةٍ۔ ددی مقدار هم طول دی۔

هـ۔ مد لازم لین | دحروف مدہ ورستہ چي پہ حروف

مقطعات کی سکون وی لکہ، عسَق، شوری، کھِیَعَص،
مریم، پر عین باندی چی کوم مد دی دآمد لین دی اودی
مقدار ہم طول دی۔

مد عارض ۲ | داپر دوه قسمہ دی۔

الف مد عارض لین | دحروف لین وروستہ چی پہ کلمہ
قرآنی کی سکون عارضی وی لکہ،
خَف، صَیْف، ددی مقدار طول، توسط، قصر دی لکن
اولاً قصر دی۔

ب۔ مد عارض وقفی | دحروف مدہ وروستہ پہ کلمہ
قرآنی کی چی سکون عارضی وی
لکہ۔ یَعْلَمُونَ، تَكْذِبَانَ، لِلْمُسْلِمِينَ۔
ددی مقدار ہم طول۔ توسط قصر دی۔ لکن طول اولی دی۔

حاشیہ صفحہ سابعہ لہ دقرآن کریم د ۲۹ سورۃ نو بہ شروع کی چی کوم حروف تمہی جلا جلا ویل
کیزی ہفتہ حروف مقطعات ویل کیزی۔ دحروف توالہ خوارس دی چی مجموعہ
یہ دہ۔ مَنْ قَطَعَكَ صِلْهُ سَحِيرًا۔ یَا نَقَصَ عَسَلُکُمْ سَحْرًا۔
لہ دطول مقدار د ری الفہ۔ د توسط مقدار د وہ الفہ۔ او پہ بل قول باندی
د طول مقدار پنچم الفہ او د توسط مقدار د ری الفہ۔ او د مقدار د مد
اصل علاوہ دی۔ او د قصر مقدار پر دواہ قولو باندی یو الف دی۔

د اجتماع ساکنین بیان

د اجتماع ساکنین معنی ده د دوو ساکنو یوځای والی -
تعریف د دوو ساکنو په یوه کلمه یا دوو کلمو کې یوځای
 کیدو ته اجتماع ساکنین ویل کیږي لکه -
 السَّنَ، يَعْلَمُونَهُ، لَيْلَةُ الْقَدَرِ - قَالُوا السَّنَ، اَوْنُو -
 د اړدو په قسم دی

له اجتماع ساکنین علی حده - ه اجتماع ساکنین علی غیر حده -
اجتماع ساکنین علی حده د دوو ساکنو یوځای
 داسې جمع کیدل چې دواړه
 پر خپل حال باندې برقراره پاته سی او په دوی کې تغیر او تبدل
 ونه کړل سی - او اول ساکن حرف مدوی -

نوکه چیرې دوه ساکنه په یوه کلمه کې دارنگه جمع سوی وه
 چې اول ساکن حرف مده وی - او د و هم سکون اصلی وی -
 نو د اول ساکن کَشَوُ وَايُوبَةُ لکه - السَّنَ، د آتیه او نور -
اجتماع ساکنین علی غیر حده ۲

که چیرې دوه ساکنه په یوه کلمه کې دارنگه جمع سوی وه
 چې اول ساکن حرف مده او د و هم ساکن عارضی وو - نو د
 اول ساکن به په وقف کې په کشو لوسره ویل جائز دی لکه

يُؤْمِنُونَ، تَوَمَّنُونَ - اولنور -

که چیری دوه ساکنه په یوه کلمه کی دارنگه جمع سوی وه
چی اول ساکن حرف غیر مده وو- اود و هم ساکن عارض وو
نود وقف په حالت کی اول ساکن خپل پر حال باندی پاته
کیزی لکه، الْفَجْرُ، مِنْ كُلِّ أَمْرِ، اولنور- په دئی تغیر نه کیزی
ه او که دوه ساکنه په دوو کلمو کی دارنگه جمع وه چی دواړه
پر خپل حال باندی باقی نه سی پاته په هغوی کی تبدل
اوتغیر وکړل سی لکه، قالوا لئن، اماراتانو، علیکم الصیام،
من الذین قالوا، انور-

ددی خلور صورتونه دی په دی کتغیر اوتبدل کیزی -

① حذف یکدل ② پېښ ورکول ③ زور ورکول ④ زیور کول

حذف یکدل ۱ | که چیری دوه ساکنه په دوو کلمو

کی داسی یوځای سوی وه چی

اول ساکن حرف مد و ونودا اول ساکن به حذف کوونکه
وقالوا الحمد، قالوا لئن، ذاقا الشجرة، فی الارض - اولنور -

ضمه ورکول ۲ | که چیری دوو ساکنه په دوو کلمو کی

دارنگه جمع سوی وه چی اول

ساکن میم د جمع وویا اولین و ونودا اول ساکن ته
ضمه ورکول کیزی لکه، عَلَیْکُمُ الصَّیَامُ، یَعْلَمُهُمُ الْکِتَابُ،
التَّوَارِکُوه، عَصَوُ الرَّسُولُ، اولنور -

زور و رکول ۳ | که چیری دوه ساکنه دارنگه جمع

سوی وه چی اول ساکن دمن حرف

جر نون و و یا دحروف مقطعاتو کی میم و و لو هغه ساکن

ته زور و رکول کیزی لکه من الله - الم الله -

د اسی حای صرف په سورة آل عمران کبسی دی -

زیر و رکول ۴ | که چیری دوه ساکنه په دوو کلمو کی

دارنگه جمع سی چی اول ساکن د من دنون

اود میم جمع او و اولین علاوه بلخه حرف وی نو و اول

ساکن ته کسره و رکول کیزی لکه - أم الله الواحد، أن اصنع

الفلك، قدیرن الذی، اونیور په دی کی نون تنوین هم

داخل دی لکه - بنی ننة الکواکب، خیران الوصیة، خلیفة

اجتتت، طوی یا ذهب -

نوٹ - د تنوین خخه ابتداء کول قطعاً ناجائز دی -

د هاء ضمی بیان

هاء پر دوه قسمه ده ① هاء اصلیه ② هاء ضمیر -

هاء اصلیه ۱ | هاء اصلیه هغه هاء ته ویل کیزی

کو مچی د نفس کلمی هاء وی یعنی د کلمی

جزء وی - که چیری د هغی کلمی خخه جلا کرل سی نومعنی

خرا بیزی لکه - نفقه کثیراً، فواکه کثیراً، لیس لم تنه،

لَنْ لَمْ يَنْتَهَ، غَيْرُ مُتَشَابِهٍ، وَانَّهُ عَنِ الْمُنْكَرِ، اود لفظ اللّٰهُ
 هاء اذ کرسوی تولى هاء گانی اصلی دی۔

هاء زائده | هاء زائده منی هاء ته ویل کیزی کوم
 چى د نفسى کلمى نه وی هاء زائده پر

دری قسمه ده۔

الف هاء ضمیر۔ با۔ هاء سکتہ۔ ج۔ هاء مسوره

الف هاء ضمیر | کوم چى د کلمى یہ آخر کی یہ مثال
 لاحقه کیزی هنی ته

هاء ضمیر ویل کیزی۔ اود ا هاء مکسوره او مضمومه وی

هاء ضمیر مکسوره | کہ چیری د هاء ضمیر تخه
 مخته زیر یا یاء ساکنه وی نو

هغه هاء ضمیر مکسوره کیزی مثلاً، عَلَيْهِ، بِه اللّٰهُ، لکن
 ددی قاعدی تخه داخل کلماتی مستثنی دی۔

① وَمَا أَنَسَانِيَهُ ② عَلَيْهِ اللّٰهُ ③ أَرْجَهُ ④ فَالِقَهُ
 نون۔ دادوه حایه مضمومه اود وه حایه ساکنه ده۔

له وَمَا أَنَسَانِيَهُ، عَلَيْهِ اللّٰهُ۔ په دی د وار و کلمو کی هاء ضمیر د قاعدی مطابق مکسوره

کیدل پکار دی لیکن اصل په هاء ضمیر کی ضمه ده نو اتباعاً لاصلاً ته ضمه ویل کیزی۔

نه آيِه۔ او، فَالِقَهُ، د کلمی په اصل کی ابجی او فالقی دی اود واری د آخر صیغی دی د قاعده ده چى دام

آخر حرف که حرف علت و ونه حالت دوقف کی هغه حرف علت غور غمی دله هم یا حذف سوی ده

اود هنی قاتر مقام هاء راغلی ترنگه چى هاء حرف اصلی دی صرف په هغه کی اسکان راغی۔

هَاءِ ضَمِيرٍ مَضْمُومَةٍ | هَاءِ ضَمِيرٍ ثَخَنَةٍ مَاقِبَلِ كِهْ چیری فِتْحَةٍ
ضَمِّهِ یَا دِیَاءِ سَاکِنِ ثَخَنَةٍ عِلَاوَهٗ بِلِ حَرْفِ

سَاکِنِ وَی نَوَهْلَتَهٗ هَاءِ ضَمِيرٍ مَضْمُومَةٍ کِی زِی مَثَلًا، لَهُ الْخَلْقُ،
اسْمُهُ الْمَسِيحُ، اِنِّی لَکُمْ مِّنْهُ، لَکِن دَدِی قَاعَدِی ثَخَنِیُو
لَفْظِ مُسْتَشْنِی دِی وَیْتَقَدِ -

هَاءِ ضَمِيرٍ کُشُولُوبِیَانِ

صَلَهٗ بِهٖ لَفْتِ کِی کُشُولُوبِیَانِ

دِصْلَهٗ تَعْرِیْفِ | هَاءِ ضَمِيرٍ دَارِنِگَهٗ کُشُولُوبِی دِ هِنِی دِ حَرْکَتِ
دِ کُشُولُوبِی ثَخَنَةٍ وَاوَمَدِ یَا، یَاءِ، مَدِ پِیدِ اَسِی -

نَوَکَهٗ هَاءِ ضَمِيرٍ دِ خِیَلِی قَاعَدِی مُوَافِقِ مَضْمُومَهٗ نَوَ دِصْلَهٗ
کُولُوبِی ثَخَنَةٍ وَاوَمَدِ پِیدِ اَسِی - اوکَهٗ هَاءِ ضَمِيرٍ مَکْسُورَهٗ وَو نَوَهْلَتَهٗ
دِ زِیَرِ کُشُولُوبِی ثَخَنَةٍ یَاءِ مَدِ پِیدِ اَسِی لَکَهٗ، لَهٗ - بِهٖ -

دِصْلَهٗ کُولُوبِی قَاعَدِی | کِهْ چیری دِ هَاءِ ضَمِيرٍ مَاقِبَلِ او مَابَعَدِ
دِ وَارَهٗ مُتَرکِ وَی نَوِ بِهٖ هَاءِ ضَمِيرِ

کِی صِلَهٗ کِی زِی - لَکَهٗ - قَوْلُهُ، اَلْقَمَاهَا اِلٰی مَرْیَمَ، اَمْرٍ بِهٖ جَنَّةٍ،
مَالُهُ وَمَا کَسَبَ، لَکِن دَدِی قَاعَدِ - بَی ثَخَنِیُو کَلِمَهٗ مُسْتَشْنِی
دِهٖ، یَرْضَاهُ لَکُمْ بِهٖ دِی کِی صِلَهٗ نَهٗ کِی زِی -

لَهٗ بِهٖ یَرْضَاهُ لَکُمْ کِی صِلَهٗ وَنَهٗ کِرْلِ سَوَهٗ دِهْنَهٗ وَجِهَهٗ دِ اَدِهٖ چِ دِ اِیَهٗ اَصْلِ کِرْلِ رِضَاهِ، رُغْثِ کَلِمَهٗ جِدِ اَشْرَطِ وَاقِعِ

سَوَلُوهْمُ الْفَحْذُفِ سَوَلُوبِی بَانَا قَمَرِی - نَوَ اَصْلِ بِهٖ وَجِهَهٗ دِهٖ کِهْ خَهٗ هَرَاوَسِی الْفَ نَسْتَهٗ صِلَهٗ نَهٗ کِی زِی -

د صله نه کولو قاعده | د هاء ضمیر مخته یا وروسته که

چیرې څخه حرف ساکن وویا مابعد

مشید و ونو په هاء ضمیر کی صله نه کیږي لکه، مِنْهُ، لَهُ الدِّينَ،
لَهُ الْمَلَكُ، مِنْهُ آيَاتُ - او نور لکن د دې قاعدې څخه یوه کلمه
مستثنی ده فِيهِ مِمَّا نَا -

۴ هاء سکنه | د کلمې د آخری حرکت د شکاره کیدو د پاره چې

کومه هاء ده هغې ته هاء سکنه ویل کیږي - هاء

سکنه وَقَفَا أَوْ وَصَلَا ساکنه وی - او د ا هاء سکنه په قران شریف
کی بڼه حایه دی - لَمْ يَسْنَهُ، فَبُهِدَ أَهْرَاقَتَهُ، كِتَابِيَهُ، دوه
حایه - سُلْطَانِيَهُ - دوه حایه - مَالِيَهُ - مَا هِيَهُ - حِسَابِيَهُ -

هاء مدوره | د تانیث هغه تاء مدوره کوم چې په وقف کی

په هاء ساکنه سره بدلېږي لکه د جَنَّةٍ څخه

جَنَّةٍ - د آيَةِ څخه آيَةٍ - پردې باندې روم او اشمام نه دی جائز -

له پر هاء ضمیر باندې په روم او اشمام کی د قراء

اختلاف دی - د بعضو په نزد روم او اشمام په هر

حالت کی جائز دي -

او د بعضو په نزد پر هاء ضمیر چې هر کله د دې څخه مخکی یاء

مده یا و او مده نه وی یا ضمه او کسره نه وی نو هغه وخت

وقف بالروم او وقف بالاشمام جائز دي -

باقی په ټولو صورتو کی روم او اشمام جائز دي -

دوقف بَيَان

دوقف لغوی معنی ده دریدل او بندیدل.

دوقف تعریف | د کلمه غیر موصوله پر اخځي باندی ساه ماتول.

دوقف قسمونه | باب الوقف پر دوو حصو باندي تقسیم کید
لای سی.

الف - وقف په لحاظ د موقوف علیه - با - وقف په لحاظ د معنی -
دوقف قسمونه په لحاظ د موقوف علیه

وقف په لحاظ د موقوف علیه پر څلور قسمه دی -

① وقف بالاسکان ② وقف بالاروم

③ وقف بالاشعام ④ وقف بالابدال.

وقف بالاسکان | که چیرې موقوف علیه حرف متحرک و ونودا متحرک حرف

ساکنول او وقف کولو ته وقف بالاسکان ویل کیږي

دا وقف پر درو سره حرکتو - زیر - دوه - زیره - زفر -

دوه زفره - پېښ - دوه پېښه باندی کیدلای سی - لکه

يَعْلَمُونَ - مَحْتَمُونَ - كَرِيم - اوتور -

۲ وقف بالروم
پر کوہ حرف چی وقف وسی دھنہ
حرف د حرکت دریمہ حصہ

شکارہ کولوتہ وقف بالروم ویل
کیر ی۔ د ا صرف پہ دو و حرکت، زیر، دوہ زیرہ۔ پینس اودوہ
پینسہ کی کیر ی لکہ، لِعَبْدُکَ شُکُورٌ ط او نور۔

تنبیہ: وقف بالروم صرف پر اصلی حرکت باندی کیری

پر عارضی باندی نہ کیری۔ لکہ: اَنْذِرِ النَّاسَ
کی پر، اَنْذِرْ، باندی وقف بالروم نہ کیری و لی چہ پہ
”اَنْذِرْکِ“ را، پہ عارضی حرکت سرہ زیر لری۔

۳ وقف بالاشمَام: موقوف علیہ حرف ساکن کول

پہ شونہ و سرہ د پینس و طرفتہ
اشارہ کولوتہ وقف بالاشمَام ویل کیری۔

دا وقف پہ پینس یَا دُوو پینو کی کیری لکہ ”تُسْتَعِیْنُ“
، شُکُورُ باندی دو وقف کولوپہ وخت کی شونہاں
کول جو رول او پینس تہ اشارہ کول۔

تنبیہ درویشان پہ اشمَام کی ہم پر عارضی حرکت باندی

اشمَام نہ کیری۔ لکہ: عَصَا الرَّسُولِ کی چہ خول

پر "عَصَو" باندی وقف وکی پر "وَاو" باندی اشمام نہ کیڑی.

۴ وقف بالابدال: موقوف علیہ حرف کہ چیری
گول تاء یا دوه زور تنوین
وی. نوگول تاپہ. "ها" سہ اود دوه زور تنوین پہ
الف سہ بدلیڑی. چي و دی ته وقف بالابدال ویل
کیڑی مثلاً، خَلِيفَةُ "خز" خَلِيفَةُ، اود "نِسَاءُ" اخز
نِسَاءُ ا. اونور.

ب: اقسام دو وقف پر لحاظ معنی: وقف پہ لحاظ
د معنی پر خلور

قسمہ دی: ۱. وقف تام. ۲. وقف کافی. ۳. وقف حسن.
۴. وقف قیح:

۱. وقف تام: کہ چیری دموقوف علیہ دما بعد سر
لفظی معنوی تعلق نہ و نوودی ته
وقف تام ویل کیڑی مثلاً دسورۃ بقرہ ابتدا خز تر
"الْمُفْلِحُونَ" پوری وقف کول وقف تام دی: ولی
چہ دلته دمو منا نو بیان ختم سوی دی. اود کا فرانوی
بیان شروع کیڑی.

۲ وقف کافی دموقوف علیه که دما بعد سره
معنوی تعلق و واولفظی تعلق
نمودی تروقف کافی و یل گیری
مثلاً پَر یَنْفِقُونَ، او، یُوقِنُونَ. باندی وقف کول
وقف کافی دی. ولی چرد "یُفِقُونَ وروسته هم
د مومنانو بیان جاری دی. دووقف تام اووقف کافی
حکم دادی چه دما بعد شخردی ابتدا و گری.

۳ وقف حسن که چیری دموقوف علیه د
مابعد سره لفظی او معنوی دوا
تعلقونه وه. اودوقف کولوله سببه معنی نه خرابیدل
نودی تروقف حسن و یل گیری مثلاً پَر الْحَمْدُ لِلَّهِ،
باندی وقف کول.

۴ وقف قبیح که چیری دموقوف علیه دما بعد
سره تعلق لفظی او معنوی دوا
وه اودوقف کولوله سببه معنی خرابیدل نودی
وقف تروقف قبیح و یل گیری لکن: أَلَمْ تَرَ كَيْفَ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ، کی پر "كَيْفَ"
او پر "الصَّلَاةَ" باندی وقف کول. دی ته وقف قبیح و یل

کیری۔ پیدی دوارو وقفو کی دوقف حسن اووقف
قبیح حکم دادی چی د ماقبل خنر به اعاده کوی وائی برئی۔

یادونه: وقف حسن کہ چیری پر ایت باندی وی نویہ
دما بعد خنر ابتدا کو۔ او کہ چیری د ایت پر مابین
کی دووقف دمعتبر و علامو خنر خنر علامہ نروہ نویا به
دما قبل خنر اعاده کوی:

۱۔ دووقف قبیح خنر معنی غیر مراد لازمی بری ددی و جی خنر اجتناب در خنر
لازمی دی۔ دطالبانو داسانی دپاره بوخو مثالونه لیکل کیری۔

مَنْ يَهْدِي اللَّهُ فَبِهِ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِّ - باندی وقف
فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا
لَنْ شُكِّرْتُمْ لَا زَيْدٌ لَكُمْ وَلَكِنْ كَفَرْتُمْ
إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ
فَبِهْتِ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ
لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ -

هر کله چی پر معنی باندی غور و کرل سو دما مثالونه په ذهن کی راجی۔

دوقف پہ بارہ کی نور معلومات

دوقف داقسامو پیشزند لو وروستہ پہ قرآن مجید کی ددی مطابقت وقف کول پکاردی۔ اوکہ نہ وی نودد علاماتو خیال کول پکاردی۔

۱۔ چی پرہر حای دایت نشان ۵ گول دائرہ یادوقف د علاماتو خنہ مثلاً ط، م، ج۔ لیکلی وی صرف ہلتر بہ وقف کوی۔ پردی وقف کی داعادی قطعاً داعادی ضرورت فستہ بلکہ دمنع ایت خنہ شروع کوی۔

۲۔ کہ چیری دایت پہ منع کی غیر مناسب حای وقف وکی نوبیادما قبل خنہ اعادہ ضروری دہ۔

۳۔ پر کومر حای چی وقف وکرل سی ہلتر آواز او ساہ ماتول پکاردی۔ دوقف پہ وخت کی اواز بندول اوساہ نہ اخستل عیب دی۔ ددے خنہ خان ساتل پکاردی۔

۴۔ وقف تابع درسم الخط دی۔ پہ کومر حای کی چی کلمہ خرنکہ لیکلی وی ہلتر ہغسی وقف کول پکاردی مثلاً د، انا، الف پر وصل کی نہ ویل کیری لکن یہ وقف کی ویل کیری ہ۔ ہمدارنکہ داراتلونکی

قرآنی کلماتِ ہم پیدہ کی قاعدہ کی داخلی دی۔

سورة كهف ہرچای جی راسی سورة دھر	لَكِنَّا اِنَّا سَلَا سِلَا	سورة اخزاب = = سورة دھر	الْظُّنُونَا الرَّسُولَا السَّنِيَلَا قَوَارِيرَا
---------------------------------------	-----------------------------------	----------------------------------	--

نوٹ: یہ سَلَا سِلَا کی وقفادوہ قرائتہ دی سَلَا سِلَا
یعنی پہ الف سَر۔ اوسَلَا سِلَّ یعنی د الف پہ حذف
سَر ویل ثابت دی۔

یہ دی لاندی کلماتو کی جی کوم الف لیکلی
يَا دُونَهُ: دی ہغہ دم تکلم ضمیر نہ دی بلسکہ
د نفس کلمی خغہ دی۔ دد اسی کلماتو الف ہمیشہ ویل
کیری اوپہ ہر حال کی مثلاً۔

سورة الزمر سورة ملک اونورد اسی	وَاَنَابُوا جَاءَنَا اونورد اسی	سورة الفرقان، سورة آل عمران =	اِنَّا سَيَا اَلَا نَا مَل مَنْ اَنَابَ
--------------------------------------	---------------------------------------	-------------------------------------	---

۵۔ لکہ تاسوتہ جی معلومہ سوہ جی وقف درسم الخط تابع دی

ددی قاعدی ٹخنہ دالاندی کلمات مستثنیٰ دی
پہ دی کلماتو کی الف پہیہ حال کی نہ ویل کیبی

سورة محمد	لَيَبْلُوْا نَبْلُوْا تَمُوْدًا قَوَارِيْا	سورة بقرہ سورة مائدہ سورة رعد سورة کہف سورة روم	اَوْ يَعْفُوْا اَنْ تَبُوْعَا لَتَسْلُوْا لَنْ نَّدْعُوْا لِيَرْبُوْا
سورة ہود - فرقان سورة دھر			

۶۔ لکہ ٹرنکہ چي تا سوتہ معلومہ سوتہ چي وقف درسم الخط
تابع دی۔ نو بعض قرانی داسی کلمی وی چي بعض حروف
یہ محذوف دی۔ نود دی کلمو حذف سوی حروف وقفنا
او و صلا محذوف ویل کیبی مثلاً: وَإِتَايَ فَاتَّقُوْنَ،
یہ اصل کی "فَاتَّقُوْنِ" وو۔ ہدارنکہ یُوْتِ اللّٰہُ وَاخْشَوْنَ
فَارْهَبُوْنَ، نُنْجِ الْمُؤْمِنِيْنَ اِذَا اٰسَرِ۔
اوپہ، "فَمَا اَتٰنِي اللّٰہُ کی ہم وقف درسم تابع کیبی نو
پہ، "فَمَا اَتٰنِي کی ٹرنکہ چي یاء مفتوحہ۔ ددی
وجہی ٹخنہ پہ دی کلمہ کی دحفظ پہ نزدیا حذف او
اثبات دوارہ ثابت دی۔

تذنیہ: پہ قرآن مجید کی بعض جایونہ تنوین رسماً لیکلوی

ددی سببه داتنویں په وقف کی هم پاتوی . مثلاً . وَكَانَ
 چه په اصل کی کَا تِ و .
 ۷- په قرآن مجید کی بعض حایونه سخته وی . دسکتی مطلب
 دادی چی آواز بند که بیله ساه کَسَلُو لَبْ وَدَرِیږه . او
 داسکتی په قرآن مجید کی خلور حایه راغلی ده . په روایت
 حفص کی که خهم په نور وروایاتو کی په کثرت سره راغلی ده .

سورة قیامه	مَنْ رَا قَه	سورة كهف	عَوَجًا سَكَنَ قِيَمًا
سورة مطففين	بَلْ سَكَنَ رَانَ	سورة یسین	مِنْ مَرْقَدٍ نَا سَكَنَ هَذَا

په بَلْ رَانَ او، مِنْ مَرْقَدِنَا کی ادغام هم جائز دی لکن دسکتی
 دوجهی ادغام نه کیږی . او که ادغام وکړل سی بیا سخته نه
 کیږی . دی ته سخته معنوی ویل کیږی .
 په قرآن مجید کی بعض کلمات داسی دی چی الف په کبني لیکلی
 دی او ویل کیږی نه مثلاً .

سورة صفات	لَا إِلَى الْجَحِيمِ	سورة آل عمران	لَا إِلَى اللَّهِ تَحْشُرُونَ
سورة مثر	لَا أَنْتُمْ	سورة توبه	لَا أَوْضَعُوا
سورة آل عمران	أَفَأَنْتُمْ	سورة نمل	أَوَلَا أَذْ بَحْنَهُ
سورة الانعام	نَبَأًا بَيِّنًا	سورة بقره	مَلَأَ بِهِم

پہ قرآن مجید کی خلور کلمات داسی دی چہ پہ صا دسہ لیکلی
دی مکر صا د باندی یوکشی سینی ہم لیکلی وی مثلاً.

سورہ طور	أَفَرَأَيْتُمُ الْمَظْطَرُونَ	سورہ بقرہ	يَقْبِضُ وَيَبْطِطُ
سورہ غاشیہ	بِحَصِيصِطِرْ	سورہ اعراف	فِي الْخَلْقِ بَطْطَةً

ددی قاعدہ دادہ چہ پہ اوکو دوو کلمو کی خالص سین
دی. پہ دریمہ کی دصا د اوسین اختیار دی خلور مہ
صرف پہ صا دسہ دہ.

پہ سورہ یوسف کی دی، وَلَيَكُونَنَّ مِنَ الصَّاعِرِينَ. او پہ
سورہ علق کی. لَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ. نوہر کلمہ چہ پر لیکو دنا
او، لَسْفَعًا بِأَخْدَى وَقْفٍ وَكِرْل سِی نو د قاعدی مطابق
بہ دوہ زورہ پہ الف سرہ بد لوو. ولی چہ د اتنویں پہ اصل کی
نون ساکنہ دی. وقف درسم پہ اعتبار سرہ کیزی د
اصل پہ اعتبار سرہ نہ کیزی.

د حضرت حفصؓ سند

ابو عمرو حفص بن سلیمان کوفی حضرت ابوبکر عاصم بن ابی النجود
ثخنہ قرآنہ حاصل کری دی. امام عاصم کوفی تابعی د ابو عبد اللہ

عبد الله بن حبيب بن ربيعہ سلمی زنا بینا، او ابو مریم
 زربن حبیش بن مہاشہ اسدی۔ او ابو عمر سعد بن
 الیاس شیبانی کوفی مخزن قرائت حاصل کری۔
 مذکورہ دري سرہ حضرات د کبار تابعینو مخزن دی۔
 د ادري سرہ حضراتو د حضرت عثمان غنی رضی اللہ عنہ او
 حضرت علی رضی اللہ عنہ حضرت عبد اللہ بن مسعود رضی
 اللہ عنہ او حضرت ابی بن کعب او حضرت زید بن ثابت
 رضی اللہ عنہ او حضرت حارث بن حسان رضی اللہ عنہ خخہ
 قرائت حاصل کری دی۔

د اہلو حضراتو بیا د حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم مخزن قرائت حاصل کری دی۔

د روایت حفص اکثرہ او ضروری قاعدی پہ دی رسالہ
 کی لیکل سوی دی۔ باقی علم القراءة۔ علم رسم الخط
 او علم اوقاف باندی بہ ان شاء اللہ مستقلی رسالی ولیکو
 اللہ تعالیٰ دی توفیق را کری۔ او دار سالہ دی خدای
 د احقر دیارہ ذریعہ د نجات و کرجوی۔

العبد الضعیف

محمد دریس العامی

فاضل مدینہ یونیورسٹی

قرانی معلومات

د قرآن مجید تعریف

قرآن مجید هغه کلام معجز دی کوم چې د حضرت جبرئیل علیه السلام په واسطه پر حضرت محمد صلی الله علیه و سلم باندي نازل کړل سوی دی.

د کوم چې تلاوت عبادت دی. کوم چې د کریم څخه په تواتر سره منقول دی. اود کوم چې د حفاظت د مر واری پخپله حق تعالی اخستی ده.

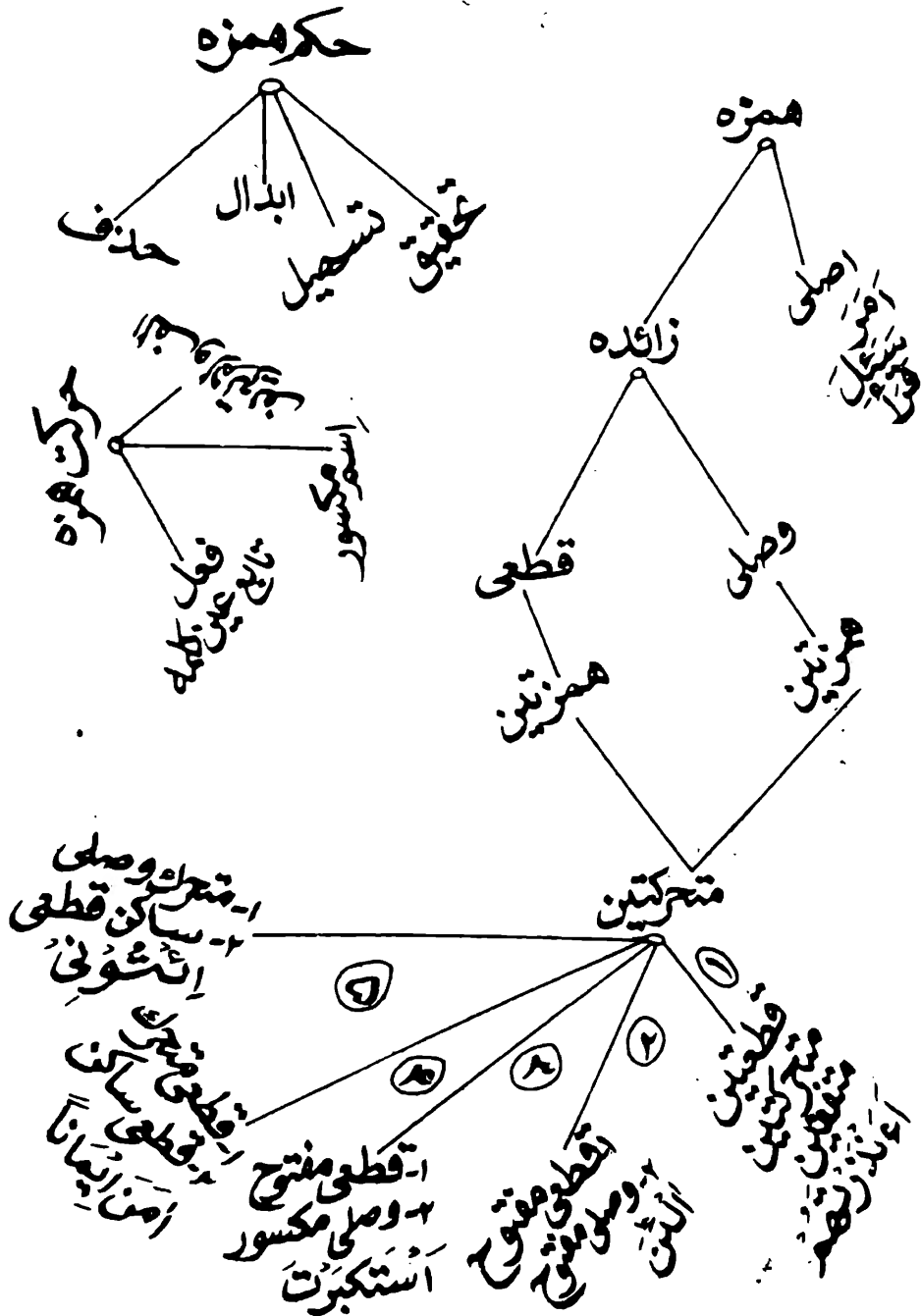
قرآن مجید متأخر نیود دیر شو وړځو موافق په دیر شو سیارو باندی تقسیم کړی دی. په قرآن مجید کی ټوله سورتونه ۱۱۴ دی. په قرآن کریم د ایتونو په اړه د اهل کوفه، اهل شام، اهل مصر، اهل مکه، اهل مدینه. اختلاف دی. خود

جمهور و په نزد په قرآن مجید کی ۶۶۶۲ ایتونه دی. د قرآن کریم کلمات ۸۶۴۳۰ دی. اود حروفو په اړه هم اختلاف دی.

د حضرت عبید بن مسعود په نزد د قرآن حروف ۲۸۶۰ دی ۵۵۸ رکوع دی. له دوی اختلاف مطلب دانه دی چې یوه ډله بعض ایتونه قرآن بولی او

بعض یه نه بولی. بلکه اختلاف داسی دی چې پر کوم ځای نبی علیه السلام وقف کړی وی د بعضو په نزد هغه ایت شمیری. اود بعضو په نزد که چیرې پر دوو ایتو باندی هم

وقف نه وی ثابت هغه د اوارو یو ایت بولی. ۱۲

پہ مختلفو اعتبار وسرہ دقران مجید نصف

حروفیہ اعتبار سرہ دقران مجید نصف دسورہ کھف دنگرا
پرون دی۔ دکلماتوپہ اعتبار سرہ دسورت حج دوالجلود
پردال باندی دی۔

دایتوپہ اعتبار سرہ دسورہ شعرا پر یا فکون باندی۔ اود
سورتوپہ اعتبار سرہ دسورہ حدید باندی دقران مجید
نصف دی۔ اود رکوعاتوپہ اعتبار سرہ دقران کریم نصف
دسورہ حج پر پنجمہ رکوع باندی۔

دِ لَاوَتُ عِکُونَه

اسم	تعریف	حکم
ترخید	پہ مدونواو حرکتکی آواز بنودول ریبند	مکرو
تنفیش	حرکتونہ پورہ پورہ نه اداکول	مکرو
تعجیل	حروف داسی ترش رویل چی خول نہ پہ پوہیری	حرام
تطنین	هرچای غنہ کول۔ ددی بل نوم صرصرادی	حرام
تطویل	پہ مدونواو حرکتکی آواز ترخیل حدیات کشول	مکرو

بحرہ	حرف مخفف ویل	حرام
زمرہ	قرآن کریم د غزلورنگہ ویل کہ تجوید سزوی	مکروہ
ترصیق	قرآن کریم د غزلو بہ لہجہ ویل بغیر تجوید	حرام
تعویق	د کلام پہ وسط کی وقف کول اردو مالو غے شروع کول	حرام
تمضیع	حروف واضح نہ ویل	مکروہ

خدای لہ دی حمد وی چی توفیق ئی د ترجمہ کولو
را کر۔ بتولونا شرنیونا ظرنیوتہ دی معلومہ وی
چی ددی کتاب د ترجمہ، کتابت، طباعت پہ هرلوی او
کشتی سائز کی زمونہ سن محفوظ دی میثولہ حق د
طبع نہ لری۔ ہرچاچہ زمونہ خوانہ بہ بد نظر کتلی دی۔ مونہ بہ دیر یلوار د
مفوستگی را ایستلی دی۔ وَالسَّلَامُ عَلَیْکُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ بِرکاتہ

ترجمہ و تشریح	الکاششہ
احقر العباد فضل الحق صفائی	مکتبہ القراءۃ والہ جویڈ
مدیر ترجمہ تجوید و قراءات جامعہ تجوید القرآن کوئٹہ	کافی سیروڈ کوئٹہ بانیستان
	پروہ رائٹر شمس الحق

کاسی رود کوئٹہ بلوچستان

Mob: 0333-7808108